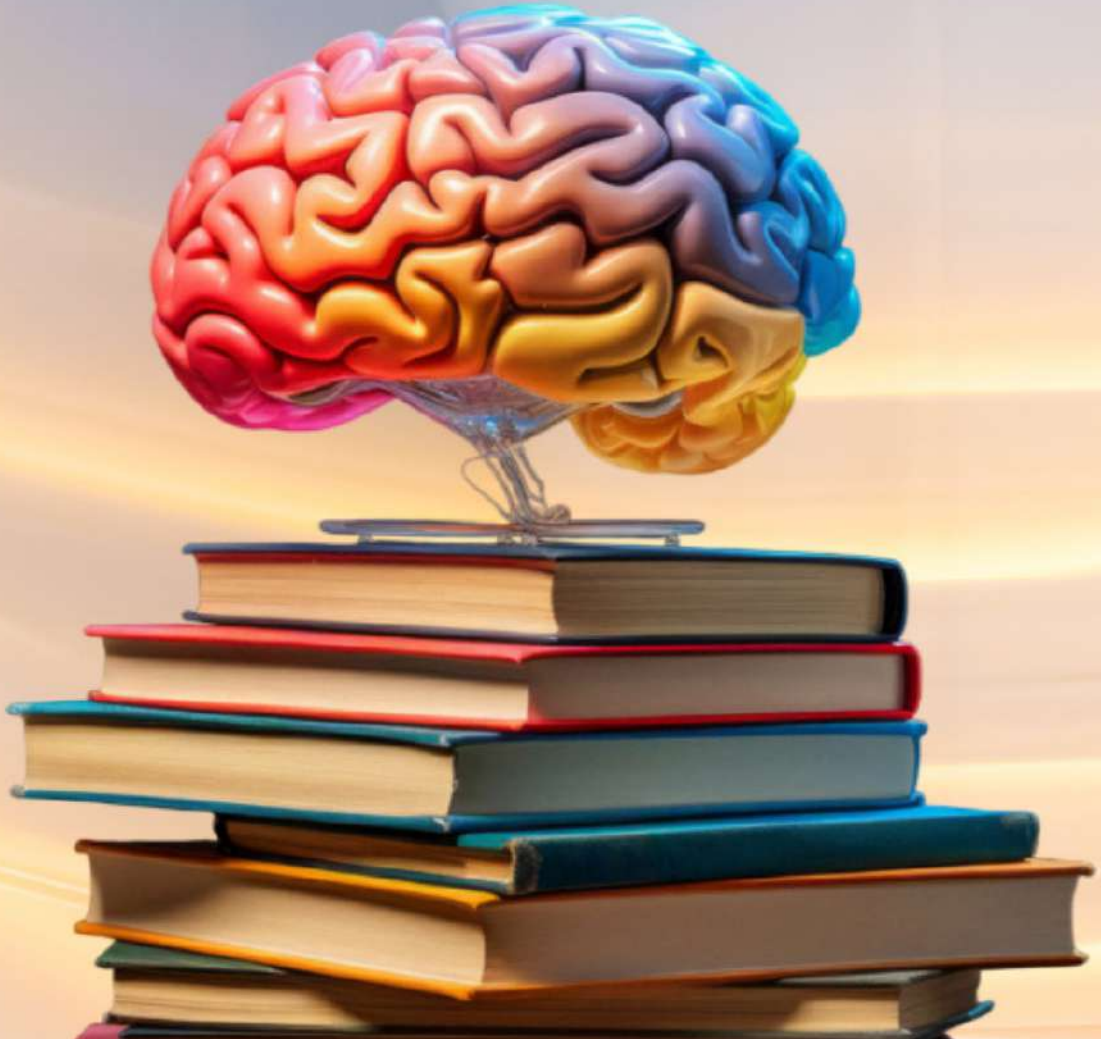

**İSTANBUL
ATLAS ÜNİVERSİTESİ
1. PSİKOLOJİ ÖĞRENCİ
KONGRESİ**

**BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTAPÇIĞI
KONGRE TARİHİ
23 EKİM 2025**

**İSTANBUL
ATLAS ÜNİVERSİTESİ
1. PSİKOLOJİ ÖĞRENCİ
KONGRESİ**

**BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTAPÇIĞI
KONGRE TARİHİ 23 EKİM 2025
BİLDİRİ ÖZETLERİ YAYINLANMA TARİHİ:**

İÇİNDEKİLER

Kongre Bilim ve Danışma Kurulu	4
Kongre Düzenleme Kurulu	4
Bilimsel Program	5
Açılış Konferansının Özeti	6
Bildiri Özetleri	7
Kapanış Konferansının Özeti	56

Kongre Bilim ve Danışma Kurulu

Prof. Dr. Ayşe AYÇIÇEĞİ DİNN

İstanbul Atlas Üniversitesi

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dekanı

Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi

Dr. Fatma GÖRAL

İstanbul Atlas Üniversitesi

Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi

Uzman Wayne M. DİNN

İstanbul Atlas Üniversitesi

Arş. Gör. Şeyma AYDIN ÖZTÜRK

İstanbul Atlas Üniversitesi

Psikoloji Bölümü Öğretim Elemanı

Kongre Düzenleme Kurulu

Atlas Üniversitesi Psikoloji Bölümü

Atlas Üniversitesi Psikoloji Öğrenci Kulübü

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ PSİKOLOJİ BÖLÜMÜ
SAĞLIK KÜLTÜR VE SPOR DAİRE BAŞKANLIĞI

ATLAS ÜNİVERSİTESİ 1. PSİKOLOJİ ÖĞRENCİ KONGRESİ

BİLİM ve DANIŞMA KURULU

- Prof. Dr. Ayşe Ayçiçeği-DİNN
Atlas Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dekanı
Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi
- Dr. Fatma GÖRAL
Atlas Üniversitesi
Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi
- Uzman Wayne M. DİNN
Atlas Üniversitesi
- Arş. Gör. Şeyma AYDIN-ÖZTÜRK
Atlas Üniversitesi Psikoloji Bölümü

DÜZENLEME KURULU

- Atlas Üniversitesi Psikoloji Bölümü
- Atlas Üniversitesi Psikoloji Öğrenci Kulübü

PSİKOLOJİ LABORATUVAR GEZİSİ 09.00-10.00

PROTOKOL KONUŞMALARI 10.00-10.30

AÇILIŞ KONFERANSI 10.30-11.00

- Uzman Wayne M. Dinn
The Neurobiology of Personality (Türkçe Materyal Verilecektir.)
Atlas Üniversitesi Psikoloji Bölümü

1. OTURUM 11.00-12.00

- Berfin Kılınç, Melike Varol, Peri Göksel, Yaren Karşı, Dr. Fatma Göröl, Uzm. Wayne M.Dinn

Erişkin Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Belirtilerinin Obsesif Kompulsif ve Otizm Spektrum Bozukluk Belirtileri ile Olan İlişkisi
Atlas Üniversitesi Psikoloji Bölümü

- Sena Demirci, Merve Koyuncu, Dr. Hasan Galip Bahçekapılı
Kadınların Çekicilik Algılarında Üniformanın Etkisi: Evrimsel Bir İnceleme
Medipol Üniversitesi Psikoloji Bölümü

- Elifcan Ayaz, Prof. Dr. Ayşe Ayçiçeği-Dinn
6 Şubat Depremi ve Üniversite Öğrencilerinde Psikolojik Yansımalar: Umutsuzluk ile Deprem Farkındalığının Yordayıcı Etkisi
Atlas Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Okan Üniversitesi Psikoloji Bölümü

ÖĞLE YEMEĞİ- POSTER SUNUMLARI- PSİKOLOJİ LABORATUVARI GEZİSİ 12.00-13.00

2. OTURUM 13.00-15.00

- Nur Yücedağ
İş Yerinde Üreme Sağlığının Kadın Çalışanlara Etkisi
University of Sussex Psikoloji Bölümü

- Şeyma Aydın-Öztürk, Prof.Dr. Ayşe Ayçiçeği-Dinn,Uzm.Wayne M.Dinn
Üniversite Öğrencilerinde Tütün Kullanımı: Güncel Bir Değerlendirme
Atlas Üniversitesi Psikoloji Bölümü

- Sevil Gümüş, Prof. Dr. Ayşe Ayçiçeği-Dinn, Dr. Simga Şişman-Bal
Ahlaki İnkilemlere Karar Verme ile Dindarlık ve Bilişsel Stillerin İlişkisi
İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Atlas Üniversitesi Psikoloji Bölümü

- Gülsüm Rençber
Duygu Düzenleme Stratejilerinin Yeme Davranışı Üzerindeki Etkisi: Çalışma Belleği Kapasitesinin Aracı Rolü
Atlas Üniversitesi Psikoloji Bölümü

- Burçak Tutku Çağlayan, Yunusemre Gümüş, Ünzile Ulusoy, Nilso Aşar, Dr. Fatma Göröl, Uzm.Wayne M. Dinn
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivitenin Nörobilişsel Testlerle Olan İlişkisi
Atlas Üniversitesi Psikoloji Bölümü

KAPANIŞ KONFERANSI 15.00-16.00

- Prof. Dr. Reşit Canbeyli
Öğrenmenin İki Hali
Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji Bölümü Emekli Öğretim Üyesi

KAPANIŞ

AÇILIŞ KONFERANSININ ÖZETİ

“Dahilik ve Nöropsikiyatrik Hastalıklar” (Genius and Neuropsychiatric Illness)

Uzman Wayne M. DİNN
İstanbul Atlas Üniversitesi

Uzman Wayne M. Dinn, “Dahilik ve Nöropsikiyatrik Hastalıklar” başlıklı sunumunda bilim ve sanat dünyasına yön vermiş önemli isimlerde görülen üstün yetenekler ve nöropsikiyatrik bozukluklar arasındaki karmaşık ilişkiyi ele almıştır. Dinn, Aristoteles’in “Hiçbir büyük zihin, biraz delilik olmadan var olmamıştır.” sözünden yola çıkarak tarih boyunca dahilik ve psikopatolojinin iç içe geçişini örneklerle değerlendirmiştir.

Dahilik ve nöropsikiyatrik hastalıklar arasındaki ilişkiye verilebilecek örneklerden ilki Savant tanısı alan Stephen Wiltshire’dir. Bu vakada olduğu gibi sol hemisferin disfonksiyonu sonucunda gelişen Savant Sendromunda, sağ hemisferin telafi edici bir mekanizmayla görsel hafıza ve sanatsal yeteneklerde nasıl üstün bir performans sergilediği açıklanmıştır. Diğer yandan Geschwind Sendromuna ve temporal lop epilepsisine Vincent van Gogh ve Fyodor Dostoyevski’yi örnek göstermek mümkündür. Sanatın ve edebiyatın bu önemli isimlerin eserlerinde hastalıklarına dair yansımalar fark edilmektedir. Ayrıca Uzman Wayne Dinn duygudurum bozukluklarının, özellikle bipolar bozukluk ve majör depresyonun yaratıcılık ile ilişkisine odaklanarak bu bozuklukların Hemingway, Woolf, Tolstoy ve Styron gibi yazarların eserlerindeki rolüne dikkat çekmiştir. Bu bozukluklarla beraber gözlemlenen özgün düşünce süreçlerinin yaratıcılığı besleyebildiği üzerinde durulmuştur.

Uzman Wayne Dinn, sunumunu, dahilik ile nöropsikiyatrik hastalıklar arasındaki ilişkinin tek yönlü bir nedensellikten ziyade; beyin yapısı, nörotransmitter sistemleri, prefrontal korteks hacmi, genetik ve çevresel faktörlerin etkileşimiyle şekillenen çok boyutlu biyolojik bir süreç olduğu vurgusuyla tamamlamıştır.

BİLDİRİ ÖZETLERİ

Erişkin Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Belirtilerinin Obsesif Kompulsif ve Otizm Spektrum Bozukluk Belirtileri ile Olan İlişkisi

Berfin KILINÇ¹, Melike VAROL¹, Peri GÖKSEL¹, Yaren KARSLI¹
Dr. Öğr. Üyesi Fatma GÖRAL¹ & Uzm. Wayne M. DİNN¹
¹Istanbul Atlas Üniversitesi

Özet

Dikkat Eksikliği ve OSA'den Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) ve Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) nörogelişimsel bozukluklar olarak değerlendirilirken; Obsesif Kompulsif Bozukluk (OKB) ise psikiyatrik bir bozukluk olarak tanımlanmaktadır. DEHB, OKB ve OSB arasındaki ilişkileri birlikte ele alan çalışmalar sınırlı olmakla birlikte, bu bozukluklar arasında örtüşen bazı belirtiler olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda oluşturulan araştırma hipotezleri test edilmiştir. Çalışmada üniversite öğrencisi örnekleminde DEHB belirtileri ile OKB ve OSB belirti kümeleri DEHB ile OSB (Panagiotidi ve ark., 2019) ve DEHB ile OKB (Blanco-Vieira ve ark., 2019; Guzik ve ark., 2017) arasında nispeten güçlü ilişkiler bulan araştırmacılar, bu üç bozukluğun birlikte değerlendirildiği çalışmaların sınırlı olduğunu da ortaya koymuşlardır. Ayrıca bu çalışmalar DEHB, OKB ve OSB ilişkisine dair daha fazla bilgiye ihtiyaç duyulduğunu da vurgulamışlardır. Bu ihtiyacı karşılamak için bu çalışmada Erişkin DEHB Öz Bildirim Tarama Ölçeği (DÖBÖ) sonucunda elde edilecek dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtilerinin, katılımcıların Obsesif Kompulsif Envanteri (OKE) ve Otizm Spektrum Anketi (OSA) klinik testlerinden alacağı puanlarla olan ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Böylece yetişkin sağlıklı örneklemin DEHB, OKB ve OSB belirti kümeleri arasında herhangi bir ilişkinin olup olmadığına dair araştırma sorumuz yanıtlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca katılımcıların frontal lob disfonksiyonuna ilişkin kişilik özelliklerinin, araştırmanın değişkenleri ile olan ilişkisindeki belirleyici rolü incelenmiştir. Bu çalışmada üniversite öğrencisi örnekleminde DEHB belirtileri ile OKB ve OSB belirti kümeleri arasındaki ilişki incelenmiş; bu değişkenler arasında pozitif yönlü güçlü ilişkiler olacağı yönündeki hipotezler test edilmiştir. Araştırmanın örneklemini, 18-30 yaş aralığında, yaş ortalaması 21.01 (SS = 2.06) olan, normal veya düzeltilmiş görme düzeyine sahip, ana dili Türkçe olan 173 kadın, 119 erkek olmak üzere 292 gönüllü üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Yapılan betimsel analizler sonucunda örneklemini oluşturan katılımcıların şu anda psikoaktif bir ilaç kullanmadıkları, herhangi bir nörolojik veya psikiyatrik hastalık geçmişi ve bilinç kaybı ile görülen ciddi bir kafa sarsıntısı öyküsü olmadığı tespit edilmiştir. Korelasyonel araştırma yöntemi kullanılarak yapılan bu çalışmada uygulamalar yaklaşık yirmi dakika sürmüş ve yüz yüze yapılmıştır. Katılımcılardan Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formunu, Demografik ve Genel Sağlık Bilgi Formunu, DEHB belirtilerini değerlendirmek için DÖBÖ, otistik özellikleri belirlemek için OSA ve bireylerin ne sıklıkla obsesif kompulsif davranışlar gösterdiğini ve bu durumlardan ne derece rahatsız olduklarını ölçmek için OKE sırasıyla doldurmaları istenmiştir. Son olarak katılımcılardan Frontal Lob Kişilik Ölçeği'ni (FLKÖ) tamamlamaları istenmiş olup katılımcıların yönetici işlev bozukluğu (YİB), apati (A) ve disinhibisyonu (Dİ) olmak üzere üç alt boyutta kişilik özellikleri değerlendirilmiştir. Testlerin veriliş sırası tüm katılımcılar için sabit tutulmuştur. SPSS 29.0 programı ile verilerin öncelikle betimsel analizleri yapılmış olup sonrasında Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Testi, iki grup kıyaslamalarında Bağımsız Örneklem T-Testi, üç ya da daha fazla grup arasındaki kıyaslamalarında ise Tek Yönlü Kovaryans Analizi (ANCOVA) Testi uygulanmıştır. ANCOVA sonucunda istatistiksel anlamlılık elde edildiğinde ise ANCOVA analizi sonrası çoklu karşılaştırmalar (Post-hoc) için Scheffe testi kullanılmıştır. Yapılan Pearson korelasyon analizinden elde edilen sonuçlara göre, DÖBÖ'den alınan puan ile OSA'dan alınan toplam puan arasında zayıf düzeyde ($r = .195$, $p = .000$), OKE'nin sıklık ($r = .411$, $p = .000$) ve stres ($r = .402$, $p = .000$) alt ölçeği puanları arasında zayıf düzeyde ve FLKÖ'den alınan puanlarla ($r = .623$, $p = .000$) ise orta düzeyde anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Bu çalışmada katılımcıların DEHB belirtileri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki yapılan korelasyon analizi ile incelendiğinde DÖBÖ'den alınan puanlarla FLKÖ'nün tüm alt boyutlarından alınan puanlar arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişki saptanmıştır ($r_{YİB} = .578, p = .000$; $r_A = .415, p = .000$; ve $r_{Dİ} = .544, p = .000$). Katılımcıların DÖBÖ'den aldığı puanların 0 ile 21 puan aralığında değiştiği ve $8.57 (\pm 3.449)$ ortalamaya sahip olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada katılımcıların %7,53'ünün DÖBÖ'nün kesme puanı olan 14 ve üzerinde puan aldığı gözlenmiş olup DEHB tanı alma kriterlerini karşıladığı bulunmuştur. Yüksek ve düşük DEHB belirtileri olan katılımcıları ayırt etmede bu DÖBÖ ortalamasının bir standart sapma üzeri ve altı kesme kriteri olarak alındığı bu çalışmada, klinik olmayan genç yetişkin örnekleminde DÖBÖ kesme puanının düşük DEHB belirtileri için 6 ve yüksek DEHB belirtileri için ise 12 olduğu tespit edilmiştir. Buna göre örneklemin %12.3'ünün yüksek DEHB belirtilerine %19.2'sinin ise düşük DEHB belirtilerine sahip bireylerden oluştuğunu göstermiştir. Diğer taraftan yapılan Bağımsız Örneklem t Testi ile katılımcıların DEHB ve OKB belirtilerinin OSA ve FLKÖ'den alınan puanların aksine cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği (sırasıyla $t(290) = 2.177, p = .030$; $t(290) = 2.373, p = .009$) tespit edilmiştir. Kadınların erkeklerden daha yüksek DEHB ve OKB belirtisine sahip olduğu gözlenmiştir. Bu çalışmada, DEHB belirtileri düzeyleri yüksek olan kişilerin OKB, OSB ve frontal lob sendromlarının birlikte görülme olasılıklarının daha fazla olabileceğini akla getirmiş olup düşük, orta ve yüksek düzeyde olmak üzere üç farklı DEHB belirti düzeyleri arasında karşılaştırmalı ANCOVA analizleri yapılmıştır. Cinsiyet değişkeni kontrol altına alınarak yapılan ANCOVA analizi sonuçlarına göre DEHB belirtileri düşük, orta ve yüksek düzeyde olan bireylerin OKE ($F(2) = 16.1227, p = .000$), OSA ($F(2) = 3.368, p = .036$) ve FLKÖ'den ($F(2) = 50.515, p = .000$) aldıkları toplam puanların istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur ve benzer örüntü OSA'nın sosyal beceri, hayal gücü ve ayrıntıya dikkat etme alt boyutları hariç diğer tüm puanlar arasında da gözlenmiştir ($p < .05$). ANCOVA analizi sonrası Post-hoc Scheffe testi sonucunda tüm ölçümlerin toplam ve alt boyut puanlarında elde edilen anlamlı farklılıkların düşük düzeyde DEHB belirtileri olanlar ile yüksek DEHB belirtileri olanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık oluşturması sonucunda olduğu saptanmıştır ($p < .05$). Bu durum, yüksek DEHB belirti düzeyine sahip katılımcıların, düşük ve orta düzeyde DEHB belirtileri olan katılımcılara kıyasla göz ardı edilmemesi önerilmektedir. Fazla yürütücü işlev bozukluğu, apati ve disinhibisyon olmak üzere frontal lob bozuklukları ve daha sıklıkla obsesif kompulsif belirtiler gösterdiklerini, daha çok dikkati kaydırmakta ve iletişimde zorluk çektiklerini ortaya koymaktadır. Analiz sonuçları hipotezlerimizi desteklemekte olup DEHB belirtileri OKB ve OSB belirtileri ile ilişkili bulunmuştur. Ayrıca DEHB belirtileri ile frontal lob sendromu sonucunda ortaya çıkan işlevsel bozukluklar ile ilişkili oldukları görülmektedir. DEHB belirtileriyle en yüksek pozitif doğrusal ilişki frontal lob kişilik özelliklerinden yönetici işlev bozukluğu ile arasında bulunmuştur. Bu bulgular genç yetişkinlik döneminde DEHB, OKB ve OSB belirtilerinin birlikteliğini açıkça göstermekte olup ayırıcı tanıda bu tespit edilen ilişkilerin dikkatlice analiz edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Başta karmaşık dikkat süreçleri olmak üzere frontal lobun tüm bu bozuklarda önemli rol oynadığı da dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir. DEHB, OKB ve OSB arasındaki ilişki sağlıklı popülasyonda incelendiği bu araştırma ile hem gelecekte DEHB, OKB ve OSB'nin birlikte ele alınacağı araştırmalara hem de bu bozuklukların tanı ve tedavi süreçlerinde kullanılacak uygulamalara önemli katkı sağladığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: DEHB, OKB, otizm.

The Relationship between Adult ADHD Symptoms and OCD and ASD Symptoms

Berfin KILINÇ¹, Melike VAROL¹, Peri GÖKSEL¹, Yaren KARSLI¹
Ass. Prof. Fatma GÖRAL¹ & Specialist Wayne M. DİNN¹
¹Istanbul Atlas University

Abstract

Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) and Autism Spectrum Disorder (ASD) are considered neuro-developmental disorders, while Obsessive Compulsive Disorder (OCD) is defined as a psychiatric disorder. Although information on the relationship between ADHD, OCD and ASD is quite limited, there are some overlapping symptoms. Previous studies have reported relatively strong associations between ADHD and ASD (Panagiotidi et al., 2019) as well as between ADHD and OCD (Blanco-Vieira et al., 2019; Guzick et al., 2017), while also emphasizing the scarcity of research examining all three disorders simultaneously. Accordingly, the present study aimed to investigate the relationship between ADHD symptoms, as measured by the Adult ADHD Self-Report Screening Scale (ASRS), and obsessive-compulsive and autistic symptoms assessed using the Obsessive-Compulsive Inventory (OCI) and the Autism Spectrum Quotient (AQ), respectively, in a healthy adult sample. Thus, we tried to answer our research question about whether there is any relationship between ADHD, OCD and ASD symptom clusters in the healthy adult sample. In addition, the determinant role of the participants' personality traits related to frontal lobe dysfunction in the relationship with the variables of the study was examined. In this study, the relationship between ADHD symptoms and OCD and ASD symptom clusters in a sample of university students will be examined, and our hypotheses suggesting that there is a strong positive relationship were tested, and it was expected that individuals with ADHD-like symptoms would also have ASD and OCD symptoms. The sample of the study consisted of 292 volunteer university students, 173 female and 119 males, aged between 18-30 years, with a mean age of 21.01 ($SD = 2.06$), with normal or corrected vision, and whose native language was Turkish. As a result of the descriptive analyses, it was determined that the participants in the sample were not currently using any psychoactive drugs, had no history of any neurological or psychiatric disease, and had no history of a serious concussion with loss of consciousness. In this study, carried out using the correlational research method, the administration was conducted face-to-face and lasted approximately twenty minutes. Participants were asked to fill in the Informed Consent Form, Demographic and General Health Information Form, ASRS to assess ADHD symptoms, AQ to determine autistic characteristics, and OCI to measure how often individuals show obsessive-compulsive behaviors and to what extent they are disturbed by these situations. Finally, the participants were asked to complete the Frontal Lobe Personality Scale (FLPS) and their personality traits were evaluated in three sub-dimensions: executive dysfunction (EF), apathy (A) and disinhibition (DI). The order of test administration was kept constant across participants. With the SPSS 29.0 program, firstly descriptive analysis of the data was made and then Pearson Product Moment Correlation Test, Independent Samples T-Test for comparisons between two groups, and One-Way Analysis of Covariance (ANCOVA) Test for comparisons between three or more groups were applied. When statistical significance was obtained as a result of ANCOVA, Scheffe test was used for multiple comparisons (Post-hoc) after ANCOVA analysis. According to the results of Pearson correlation analysis, there was a very weak significant positive correlation between the score obtained from the ASRS and the total score obtained from the AQ ($r = .195, p = .000$), a weak significant positive correlation between the frequency ($r = .411, p = .000$) and stress ($r = .402, p = .000$) subscale scores of the OCI, and a moderate significant positive correlation between the scores obtained from the FLPS ($r = .623, p = .000$).

In this study, when the relationship between ADHD symptoms and personality traits of the participants was analyzed by correlation analysis, a statistically significant positive correlation was found between the scores obtained from the ASRS and the scores obtained from all sub-dimensions of the FLPS ($r_{EF}=.578, p = .000$; $r_A = .415, p = .000$; and $r_{DI} = .544, p = .000$). It was found that the participants' scores on the ASRS ranged between 0 and 21 points and had a mean of 8.57 (± 3.449). In this study, it was observed that 7.53% of the participants scored 14 and above, which is the cut-off score of the ASRS, and were found to meet the diagnostic criteria for ADHD. In this study, in which the cut-off criterion of 1 standard deviation above and below the mean of this ASRS was taken as a cut-off criterion to distinguish between participants with high and low ADHD symptoms, it was found that the ASRS cut-off score was 6 for low ADHD symptoms and 12 for high ADHD symptoms in the non-clinical young adult sample. Accordingly, 12.3% of the sample consisted of individuals with high ADHD symptoms and 19.2% of the sample consisted of individuals with low ADHD symptoms. On the other hand, the Independent Sample t Test revealed that the participants' ADHD and OCD symptoms showed a significant difference according to gender (respectively, $t(290) = 2.177, p = .030$; $t(290) = 2.373, p = .009$) in contrast to the scores obtained from the AQ and FLPS. It was observed that females had higher levels of ADHD and OCD symptoms than males. In this study, it was suggested that people with high levels of ADHD symptoms may be more likely to have OCD, ASD and frontal lobe syndromes together, and comparative ANCOVA analyses were conducted between three different ADHD symptom levels: low, moderate and high levels. According to the results of ANCOVA analysis controlling for the gender variable, it was found that the total scores of individuals with low, medium and high levels of ADHD symptoms on the OCI ($F(2) = 16.1227, p = .000$), AQ ($F(2) = 3.368, p = .036$) and FLPS ($F(2) = 50.515, p = .000$), and a similar pattern was observed for all scores except for the social skills, imagination and attention to detail sub-dimensions of AQ ($p < .05$). As a result of the Post-hoc Scheffe test after ANCOVA analysis, it was determined that the significant differences obtained in the total and sub-dimension scores of all measurements resulted in a statistically significant difference between those with low level ADHD symptoms and those with high level ADHD symptoms ($p < .05$). This indicates that participants with high ADHD symptom level showed more executive dysfunction, frontal lobe disorders including apathy and disinhibition and more obsessive-compulsive symptoms and had more difficulties in shifting attention and communication than those with ADHD symptom level. The results of the analysis supported our hypotheses and ADHD symptoms were found to be associated with OCD and ASD symptoms. In addition, it is seen that ADHD symptoms are associated with functional disorders that occur because of frontal lobe syndrome. The highest positive linear relationship with ADHD symptoms was found between ADHD symptoms and executive dysfunction, one of the frontal lobe personality traits. These findings demonstrate the comorbidity of ADHD, OCD and ASD symptoms in young adulthood, and it is thought that these relationships should be carefully analyzed in differential diagnosis. It is also suggested that the frontal lobe plays an important role in all these disorders, especially in complex attention processes. This study, which investigated the relationship between ADHD, OCD and ASD in a healthy population, is thought to make an important contribution to future studies in which ADHD, OCD and ASD will be addressed together and to the practices to be used in the diagnosis and treatment processes of these disorders.

Keywords: ADHD, OCD and autism.

Kaynaklar / References

- Blanco-Vieira, T., Santos, M., Ferrão, Y. A., Torres, A. R., Miguel, E. C., Bloch, M. H., Leckman, J. F., & do Rosario, M. C. (2019). The impact of attention deficit hyperactivity disorder in obsessive-compulsive disorder subjects. *Depression and Anxiety, 36*(6), 533-542. <https://doi.org/10.1002/da.22898>
- Guzick, A. G., McNamara, J. P. H., Reid, A. M., Balkhi, A. M., Storch, E. A., Murphy, T. K., Goodman, W. K., Bussing, R., & Geffken, G. R. (2017). The link between ADHD-like inattention and obsessions and compulsions during treatment of youth with OCD. *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders, 12*, 1-8. <https://doi.org/10.1016/j.jocrd.2016.11.004>
- Panagiotidi, M., Overton, P. G., & Stafford, T. (2019). Co-occurrence of ASD and ADHD traits in an adult population. *Journal of Attention Disorders, 23*(12), 1407-1415. <https://doi.org/10.1177/1087054717720720>

Kadınların Çekicilik Algılarında Üniformanın Etkisi: Evrimsel Bir İnceleme

Sena DEMİRCİ¹, Merve KOYUNCU¹ &
Dr. Öğr. Üyesi Hasan BAHÇEKAPILI¹
¹İstanbul Medipol Üniversitesi

Özet

Evrimsel psikoloji, insanların partner seçiminde belirli özelliklere sahip bireyleri tercih etmelerinin, bu özelliklerin evrimsel avantajlar sağlamasıyla ilgili olduğunu öne sürer. Bu bağlamda, bireylerin fiziksel özelliklerinin yanı sıra, sosyal göstergeler ve semboller de partner seçiminde önemli bir rol oynar. Üniforma, genellikle otorite, statü, güvenilirlik ve koruma kapasitesi gibi sinyalleri iletir (Buss, 1989; Singh, 1993). Bu tür sinyaller, kadınların partner seçiminde önemli faktörler olabilir, çünkü evrimsel olarak yüksek statü ve güvenilirlik, daha iyi kaynak sağlama ve koruma yeteneği anlamına gelir (Trivers, 1972; Miller ve Todd, 1998). Araştırmalar, üniforma giymenin bireylerin algılanan statüsünü ve güvenilirliğini artırdığını göstermektedir (Townsend ve Levy, 1990). Üniformanın algılar üzerindeki etkisini bireysel farklılıklar ve kişiler arası ilişkiler bağlamında inceleyen çalışmalar oldukça sınırlıdır. Çalışmanın amacı, kadın katılımcıların üniformalı ve üniformasız erkeklere yönelik algılarını koruyuculuk, güvenilirlik ve statü değişkenleri üzerinden karşılaştırarak katılımcıların bağlanma stilleri, sosyoseksüel oryantasyonları ve genel çekicilik yargılarının bu algılar üzerindeki etkilerini incelemektir. Çalışmaya katılabilmek için belirlenen kriterler arasında, katılımcıların 18-30 yaş arasında, kadın ve heteroseksüel olmaları yer almaktadır. Veriler, çalışmanın tüm aşamalarında gönüllülük esasına dayalı olarak toplanmıştır. Çalışmada, üniformanın bireylerin algılanan çekicilik yargılarında farklı değişkenlerin etkisini incelemek amacıyla çeşitli hipotezler oluşturulmuştur. Üniformalı bireylerin üniformasız bireylere kıyasla daha yüksek çekicilik puanı alacağı öngörülmekte olup, bu etkinin koruyuculuk, güç ve statü algılarıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu faktörler arasında koruyuculuk algısının diğerlerine kıyasla daha baskın olacağı varsayılmaktadır. Bağlanma stilleri açısından, kaygılı bağlanma stiline sahip bireylerin üniformalı bireyleri daha çekici bulabileceği; kaçınan bağlanma stiline sahip bireylerin ise üniformasız bireyleri daha çekici değerlendirebileceği öngörülmüştür. Katılımcılara, araştırmacılar tarafından demografik bilgilerini içeren sorular, araştırma değişkenlerine uygun sorular, Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği, Sosyoseksüel Oryantasyon Envanteri soruları ve katılımcıların genel çekicilik yargılarını ölçmek amacıyla araştırmacılar tarafından oluşturulan sorular Google Forms üzerinden sorulmuştur. Veriler SPSS 26.0 ile analiz edilmiştir. Kullanılan fotoğraflar yapay zeka desteğiyle oluşturulmuştur. Toplamda 277 kadın katılımcıdan veri toplanmıştır. 1. Grupta 129 kişi, 2. Grupta 148 kişi bulunmuştur. Katılımcılar çoğunlukla İstanbul Medipol Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi öğrencilerinden oluşmuştur. Katılımcıların bir kısmı LinkedIn üzerinden katılmıştır; cinsel yönelim, cinsiyet ve yaş kriterlerine uymayan 23 katılımcı çalışma dışı bırakılmıştır. Bağımsız örneklem t-testleri sonucunda, üniformalı bireylerin üniformasız bireylere göre anlamlı ölçüde daha çekici ($t(df) = -10.43, p < .001$), güvenilir ($t(df) = -9.56, p < .001$) ve statü sahibi ($t(df) = -5.77, p < .001$) olarak algılandığı görülmüştür. Ancak, bağlanma stillerinin çekicilik algısı üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır, $F(3, 249) = 1.16, p = 0.325$). Katılımcılara romantik ilişkilerde çekiciliği belirleyen faktörleri değerlendirmeleri istenmiş; fiziksel görünüş (3.4), sosyal statü (3.6), zekâ (3.6), eğitim düzeyi (3.8) ve sosyoekonomik durum (3.4) ortalamaları hesaplanmıştır. Eğitim düzeyi en yüksek ortalamaya sahip faktör olmuştur. Ayrıca, bağlanma stili ve sosyoseksüel yönelimin üniforma etkisi üzerindeki rolü de incelenmiştir. Bağlanma stiline göre üniformanın çekicilik algısını nasıl etkilediğine dair analizler yapılmış ve kaçınan bağlanma stiline sahip bireylerin üniformasız erkekleri daha çekici bulabileceği, kaygılı bağlanma stiline sahip bireylerin ise üniformalı bireylere daha yüksek puan verebileceği hipotezleri test edilmiştir.

Ancak, bağlanma stili ile üniformanın çekicilik üzerindeki etkisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu bulgular, genel olarak katılımcıların romantik ilişkilerde daha çok entelektüel ve sosyal düzeydeki faktörleri, fiziksel özelliklerden ve sosyoekonomik durumdan daha fazla ön planda tuttıklarını göstermektedir. Bu çalışma, üniforma giymenin bireylerin algılanan çekiciliği, statüsü ve güvenilirliği üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Bulgular, üniformalı bireylerin üniformasız bireylere göre anlamlı ölçüde daha çekici, güvenilir ve statü sahibi olarak algılandığını göstermiştir. Bu sonuç, daha önceki araştırmaların (örn. Townsend & Levy, 1990; Buss, 1989) bulgularıyla uyumlu olup, üniformanın sosyal bir statü ve otorite sembolü olarak algılandığını desteklemektedir. Bununla birlikte, bağlanma stillerinin çekicilik algısı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmaması beklenmedik bir bulgu olmuştur. Başlangıçta, güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin üniformalı bireyleri daha güvenilir ve çekici bulabileceği varsayılmıştır. Ancak ANOVA analizi, bağlanma stillerinin çekicilik algısı üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını ortaya koymuştur. Bu durum, bağlanma stilinden bağımsız olarak üniformanın çekicilik algısını önemli ölçüde etkileyebildiğini göstermektedir. Analizde, fiziksel görünüş ve sosyal statü gibi faktörlerin katılımcıların çekicilik yargılarında belirleyici bir rol oynadığı, ancak zekâ, eğitim düzeyi ve sosyoekonomik durum gibi faktörlerin de önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Özellikle eğitim düzeyinin, katılımcıların çekicilik algılarında en yüksek etkiye sahip olduğu görülmüştür. Bu, entelektüel ve sosyal düzeydeki faktörlerin, biyolojik ve fiziksel faktörlere kıyasla daha yüksek öneme sahip olduğunu gösteren bir bulgudur. Bu bağlamda, üniformanın sadece fiziksel bir giysi olmanın ötesinde, sosyal ve entelektüel düzeyde de çekicilik algısını şekillendiren bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Katılımcıların büyük bir kısmının Psikoloji öğrencilerinden oluşması, algılar üzerinde etkili olabilecek akademik bilgi ve farkındalık düzeyleri açısından genellenebilirliği sınırlandırabilir. Psikoloji öğrencilerinin çekiciliği değerlendirme konusundaki bilgileri, diğer popülasyonlara kıyasla farklılık gösterebilir. Bu nedenle, gelecekteki çalışmaların daha geniş bir örneklem grubu ile tekrarlanması önem arz etmektedir. Bir diğer sınırlılık, kullanılan fotoğrafların yapay zeka ile oluşturulmuş olmasıdır. Türkiye’de yasal kısıtlamalar nedeniyle gerçek kişilerin üniforma giymiş görüntülerinin kullanılamaması, yapay zeka tarafından üretilen görsellerin deneysel koşullarda ne derece doğal algılandığı konusunda soru işaretleri yaratabilir. Yapay zeka ile oluşturulan görsellerin insan yüzlerine kıyasla ne ölçüde doğal ve gerçekçi algılandığına dair ek araştırmalar yapılması gerekmektedir. Önemi ve Literatüre Katkısı Bu çalışma, üniformanın çekicilik algısı üzerindeki etkisini inceleyen sınırlı sayıda araştırmaya katkı sağlamaktadır. Daha önceki çalışmalar genellikle üniformanın statü ve otorite algısına etkisine odaklanmışken (Townsend & Levy, 1990), bu çalışma üniformanın çekicilik, güvenilirlik ve koruyuculuk algısına olan etkilerini ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Bağlanma stilleri ve sosyoseksüellik gibi bireysel farklılıkların bu algılar üzerindeki etkilerini inceleyerek literatüre yeni bir bakış açısı getirmektedir. Bu bağlamda, çekicilik algısının sadece biyolojik ve fiziksel faktörlerden değil, aynı zamanda sosyal ve bireysel faktörlerden de etkilendiğini gösteren Evrimsel Psikoloji alanına katkı sağlamaktadır. Bu bulgular üniforma kullanan meslek grupları (asker, polis vb.) için toplumdaki algıları anlamak ve mesleki prestijlerini güçlendirmek açısından önemli olabilir. Ayrıca, çekicilik algısının romantik ilişkilerdeki rolünü anlamaya yönelik gelecek araştırmalara da rehberlik edebilir. Sonuç olarak, bu çalışma üniformanın çekicilik algısı üzerindeki etkisini ortaya koyarak, evrimsel psikoloji ve sosyal psikoloji alanlarına katkı sağlamakta ve gelecekte yapılacak araştırmalara yol göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadınların eş seçimi, çekicilik, evrimsel psikoloji.

The Effect of Uniforms on Women's Perceptions of Attractiveness: An Evolutionary Perspective

Sena DEMİRCİ¹, Merve KOYUNCU¹ &
Ass. Prof. Hasan BAHÇEKAPILI¹
¹Istanbul Medipol University

Evolutionary psychology suggests that individuals prefer partners with certain traits due to their evolutionary advantages. In this context, in addition to physical characteristics, social indicators and symbols also play a crucial role in mate selection. Uniforms often convey signals of authority, status, reliability, and protective capacity (Buss, 1989; Singh, 1993). Such signals can be significant factors in women's mate selection since high status and reliability imply better resource provision and protection abilities (Trivers, 1972; Miller & Todd, 1998). Research shows that wearing a uniform increases perceived status and reliability (Townsend & Levy, 1990). Studies examining the impact of uniforms on perception within the context of individual differences and interpersonal relationships are quite limited. This study aims to compare female participants' perceptions of uniformed and non-uniformed men in terms of protection, reliability, and status variables, while also investigating the effects of attachment styles, sociosexual orientation, and general attractiveness judgments on these perceptions. The inclusion criteria for participation required individuals to be female, heterosexual, and between 18-30 years old. Data were collected on a voluntary basis at all stages of the study. The study formulated several hypotheses to examine the impact of different variables on attractiveness judgments. It was predicted that uniformed individuals would receive higher attractiveness ratings compared to non-uniformed individuals, and this effect was expected to be linked to perceptions of protection, power, and status. Among these factors, protection perception was hypothesized to be the most dominant. Regarding attachment styles, it was predicted that individuals with an anxious attachment style would find uniformed individuals more attractive, while those with an avoidant attachment style would find non-uniformed individuals more attractive. Participants answered demographic questions, questions related to the research variables, the Three-Dimensional Attachment Styles Scale, the Sociosexual Orientation Inventory, and attractiveness judgment questions designed by the researchers via Google Forms. Data were analyzed using SPSS 26.0, and the photographs used were generated with AI. Data were collected from 277 female participants, with 129 in Group 1 and 148 in Group 2. Most participants were students from Istanbul Medipol University's Faculty of Humanities and Social Sciences, while some were recruited through LinkedIn. A total of 23 participants who did not meet gender, sexual orientation, and age criteria were excluded from the study. Independent sample t-tests revealed that uniformed individuals were perceived as significantly more attractive ($t(df) = -10.43, p < .001$), reliable ($t(df) = -9.56, p < .001$), and high-status ($t(df) = -5.77, p < .001$) than non-uniformed individuals. However, attachment styles did not significantly influence attractiveness perceptions, $F(3, 249) = 1.16, p = 0.325$. This study aimed to examine the effects of wearing a uniform on perceived attractiveness, status, and reliability. Findings indicate that uniformed individuals were perceived as significantly more attractive, reliable, and high-status than non-uniformed individuals. This result aligns with previous research (e.g., Townsend & Levy, 1990; Buss, 1989), supporting the idea that uniforms symbolize social status and authority. However, the lack of a significant effect of attachment styles on attractiveness perceptions was an unexpected finding. Initially, it was assumed that individuals with secure attachment styles would perceive uniformed individuals as more reliable and attractive. However, ANOVA analysis revealed no significant effect of attachment styles on attractiveness judgments.

This suggests that uniforms can significantly influence attractiveness perceptions regardless of attachment style. Importance and Contribution to the Literature Overall, participants prioritized intellectual and social factors over physical characteristics and socioeconomic status in romantic relationships. Educational level was the most influential factor in attractiveness judgments. The findings highlight the role of uniforms beyond being a mere piece of clothing, as they shape attractiveness perceptions at social and intellectual levels. Future studies should replicate these findings with broader samples and investigate the realism of AI-generated photographs compared to actual human images. The study contributes to the literature by examining the effect of uniforms on attractiveness, reliability, and protection perceptions, and by integrating individual differences such as attachment styles and sociosexual orientation. The results may be relevant for uniformed professions (e.g., military, police) in understanding societal perceptions and enhancing professional prestige.

Keywords: Women's mate selection, attractiveness, evolutionary psychology.

Kaynaklar / References

- Buss, D. M. (1989). Sex differences in human mate preferences: Evolutionary hypotheses tested in 37 cultures. *Behavioral and Brain Sciences*, 12(1), 1-14. <https://doi.org/10.1017/S0140525X00023992>
- Dion, K. (1981). Physical attractiveness, sex roles, and heterosexual attraction. M. Cook (Ed.), *The bases of human sexual attraction* içinde (ss. 3-22). Academic Press.
- Krebs, J. R., & Davies, N. B. (1997). Behavioral ecology: An evolutionary approach. Blackwell Science.
- Miller, G. F., & Todd, P. M. (1998). Mate choice turns cognitive. *Trends in Cognitive Sciences*, 2(5), 190-198. [https://doi.org/10.1016/S1364-6613\(98\)01169-3](https://doi.org/10.1016/S1364-6613(98)01169-3)
- Pettijohn, T. F., & Jungeberg, B. J. (2004). Playboy playmate curves: Changes in facial and body feature preferences across social and economic conditions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(9), 1186-1197. <https://doi.org/10.1177/0146167204264078>
- Singh, D. (1993). Adaptive significance of waist-to-hip ratio and female physical attractiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(2), 293-307. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.65.2.293>
- Townsend, J. M., & Levy, G. D. (1990). Effects of potential partners' physical attractiveness and socioeconomic status on sexuality and partner selection: Sex differences in reported preferences of university students. *Archives of Sexual Behavior*, 19, 149-164. <https://doi.org/10.1007/BF01541923>
- Townsend, J. M., & Levy, G. D. (1990). The effects of potential partners' costumes and physical attractiveness on sexuality and partner selection. *Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 124(4), 371-389. <https://doi.org/10.1080/00223980.1990.10543224>
- Trivers, R. L. (1972). Parental investment and sexual selection. B. Campbell (Ed.), *Sexual selection and the descent of man, 1871-1971* içinde (ss. 136-179). Aldine-Atherton.

Depremden Etkilenen Üniversite Öğrencilerinde Umutsuzluk: Deprem Farkındalığının Yordayıcı Rolü

Elifcan AYAZ¹ & Prof. Dr. Ayşe AYÇİÇEĞİ DİNN²
¹İstanbul Okan Üniversitesi & ²İstanbul Atlas Üniversitesi

Maddi ve manevi büyük hasarlar bırakan deprem felaketinden sonra toplumun her kesiminden insanın depreme hazırlıklı olma ya da depremlerle başa çıkma konusunda yapabileceği bir şeyler olduğuna inanıyoruz. Bu amaçla İstanbul Atlas Üniversitesinde 2023-2024 eğitim öğretim döneminde öğrenim gören lisans öğrencileri ile deprem öncesi ve sonrası umutsuzluk düzeyleri ile deprem farkındalık düzeyleri araştırılmıştır. Ayrıca; deprem bölgesinde yaşayan üniversite öğrencilerinin depremden etkilenme durumları, deprem sonrasında yaşadıkları zorluklara karşı duygusal ve psikolojik tepkileri de araştırma ile yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede katılımcılara, umutsuzluk ve deprem farkındalık ölçeği ile birlikte depremden etkilenme durum ve düzeylerini belirlemek amacıyla, vefat eden bir yakın bulunma durumu, depremi sonrasında haberleri iletişim aracından takip etme durumu, deprem bölgesi için düzenlenen yardım faaliyetlerine katılma durumu, depremten dolayı psikolojik ve maddi zarar görme durumuyla ilgili sorular sorulmuştur. Bildiğimiz kadarıyla üniversite öğrencilerinde deprem öncesi ve sonrasındaki umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırıldığı; deprem sonrasında öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri sosyodemografik değişkenler açısından incelendiği; deprem farkındalığının umutsuzluk üzerindeki yordayıcı rolünün incelendiği bir araştırma bulunmamaktadır. Bu bağlamda araştırma problemi "Depremden etkilenen üniversite öğrencilerinde deprem farkındalığı ile umutsuzlukları arasında ilişki var mıdır?", "Depremden etkilenen üniversite öğrencilerinde deprem farkındalığı ve umutsuzluklarını etkileyen faktörler nelerdir" olarak belirlenmiştir. Araştırmada aşağıdaki yer alan üç soruya cevap aranmıştır. Bu sorular ve oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir; Soru 1. Üniversite öğrencilerinin deprem öncesi ve sonrasındaki umutsuzluk düzeyleri nedir? Soru 2. Üniversite öğrencilerinin umutsuzluk düzeyi sosyodemografik değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir? Soru 3. Üniversite öğrencilerinin deprem farkındalık düzeyi umutsuzluk düzeyi ile ilişkili midir? Hipotez 1: Katılımcıların, deprem sonrasındaki umutsuzluk düzeyleri deprem öncesindeki umutsuzluk düzeylerine göre daha yüksek çıkması beklenmektedir. Hipotez 2: Doğu Anadolu Bölgesinde yaşamakta olan katılımcıların diğer bölgelerde yaşayan katılımcılara göre daha yüksek umutsuzluk düzeylerinin olması beklenilmektedir. Hipotez 3: Deprem sırasında Doğu Anadolu Bölgesinde yaşayan ya da yakını/akrabası bulunan veya yakınıni kaybeden katılımcıların umutsuzluk düzeylerinin daha yüksek olması beklenmektedir. Hipotez 4: Deprem sonrasında depremlerle ilgili haberleri daha sık ve sosyal medya aracılığıyla takip eden katılımcıların umutsuzluk düzeyleri daha yüksek çıkması beklenilmektedir. Hipotez 5: Depremden sonra psikolojik destek alan katılımcıların umutsuzluk düzeyi almayanlara göre daha düşük olması beklenmektedir. Hipotez 6: Deprem bölgesine düzenlenen yardımlar için düzenlenen kampanyalara katılan katılımcıların daha düşük umutsuzluk düzeyine sahip olmaları beklenmektedir. Hipotez 7: Depremden sonra yaşamakta olduğu evden farklı bir yerde yaşamaya başlayan katılımcıların umutsuzluk düzeylerinin daha yüksek olması beklenilmektedir. Hipotez 8: Katılımcıların, yaşamakta olduğu binanın kat sayısı arttıkça umutsuzluk düzeylerinin artması beklenilmektedir. Hipotez 9: Katılımcıların umutsuzluk düzeyleri kadın katılımcılarda erkek katılımcılara göre daha yüksek çıkması beklenmektedir. Hipotez 10: Son sınıfta okuyan katılımcıların umutsuzluk düzeyi diğer sınıfta okuyan katılımcılara göre daha yüksektir. Hipotez 11: Katılımcıların aile birey sayısı arttıkça umutsuzluk düzeylerinin düşmesi beklenmektedir. Hipotez 12: Katılımcıların deprem farkındalık düzeyleri ile umutsuzluk düzeyleri arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir. Araştırmadaki katılımcılar, İstanbul Atlas Üniversitesinde 2023-2024 eğitim öğretim döneminde öğrenim gören 325 lisans öğrencisidir. Bu öğrencilerin 225'i kadın (%69.2), 100'ü erkektir (%30.8). Araştırmaya katılan öğrencilerin 18-35 yaş aralığında olup yaş ortalaması 21.7'dir. Katılımcıların %5'inin depremten doğrudan zarar gördüğü ve %5'inin depremten doğrudan zarar görmediği tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerden sırasıyla Onam Formu, Kişisel Bilgi Formu, Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği, deprem öncesi ve sonrası durumlarına göre cevapladıkları Beck Umutsuzluk Ölçeği kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından araştırma hipotezlerine göre literatür taranarak kişisel bilgi formu oluşturulmuştur. Form; cinsiyet, aile birey sayısı, bulunduğu coğrafi bölge, deprem sonrasında haberleri herhangi bir iletişim aracından takip ettiniz, bulunduğunuz binanın kat sayısı gibi sosyo-demografik özelliklerini tanımlamak amacıyla araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Beck Umutsuzluk Ölçeği: Ölçek bireyin geleceğe yönelik olumsuz beklentilerini ölçmek amacıyla Beck ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir (Beck ve ark., 1974). Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Seber ve arkadaşları (1993) tarafından yapılmıştır. Uyarlama çalışması 37 hasta 70 sağlıklı katılımcı grubu ile çalışılmış ve iç tutarlık katsayısı (Cronbach alfa) .86 olarak elde edilmiştir. Sürdürülebilir Deprem Farkındalığı Ölçeği: Murat Genç ve Erol Sözen tarafından 2021 yılında yayımlanmıştır. Sürdürülebilir Deprem Farkındalık Ölçeği (SDFÖ) 5'li likert yapıda ve 22 olumlu maddeden oluşan bir ölçektir. Ölçeğin geliştirilme çalışması, gönüllü olarak katılan 424 kadın ve 129 erkek öğrenci katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar tarafından ölçeğin iç tutarlık katsayısı (Cronbach alfa) .88 olarak belirlenmiştir. Analiz aşamasında demografik değişkenler için sayı ve frekans, ölçek değişkenleri için ortalama ve standart sapma istatistikleri gibi betimleyici analizler yapılmıştır. Ölçek değişkenlerinde demografik değişkenler bakımından farklılık olup olmadığı ANOVA ve Bağımsız Örneklem T Testi ile SPSS'de analiz edilerek sonuçlar yorumlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, araştırmaya katılan öğrencilerin %5'i depremden dolayı zarar gördüklerini, %8'i depremden sonra yaşam yerlerini değiştirdiklerini, %6'sı psikolojik zarar gördüklerini belirtmişlerdir. Ayrıca elde edilen bulgulara göre katılımcıların %5'i en az bir yakınının 6 Şubat depreminden dolayı vefat ettiğini ifade etmiştir. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların %55.1'inin sosyal medya üzerinden deprem ile ilgili haberleri takip ettikleri ve %2'si deprem bölgesine yapılan yardım faaliyetlerine katıldıklarını beyan etmişlerdir. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların %5.8'inin depremden sonra psikolojik destek aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca araştırma hipotezlerinin analiz sonucunda; deprem sırasında Doğu Anadolu Bölgesinde yaşayan ya da yakını/akrabası bulunan veya yakını kaybeden katılımcıların umutsuzluk düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yine umutsuzluk düzeyi için depremden sonra yaşamakta olduğu evden farklı bir yerde yaşamaya başlayan katılımcıların umutsuzluk düzeyleri daha yüksek, aile birey sayısı arttıkça umutsuzluk düzeylerinin düştüğü sonucu elde edilmiştir. Elde edilen bir başka bulguya göre katılımcılarda deprem öncesi umutsuzluk düzeyi 6.50 iken deprem sonrası umutsuzluk puanı 6.00'a düştüğü görülmüştür. Beck Umutsuzluk ölçeği değerlendirmesine göre 4-8 puan hafif düzeyde umutsuzluk olarak yorumlanmaktadır yani puan düşmesine rağmen katılımcıların deprem öncesinde ve sonrasında hafif düzeyde bir umutsuzluk durumunda olduğu görülmektedir. Hipotez testleri sonucunda; 2, 3, 7 ve 11 numaralı hipotezler desteklenmiş, 1, 4, 5, 6, 8, 9, 10 ve 12 numaralı hipotezler desteklenmemiştir. Katılımcıların deprem haberlerini takip etme kaynağı ile ilgili bulgular, gelecekte olabilecek bir acil durumda genç topluma bilgi iletme aracı olarak sosyal medyanın önemini göstermektedir. Ancak kullanıcılar sosyal medyanın imkanları ve sosyal medyanın kullanımının beraberinde getirdiği sorumluluklar konusunda daha fazla bilinçlendirmemiz gerektiği açıktır (Demir M., 2023). Gençlerin doğal afet gibi önemli kriz veya felaket durumunda sosyal sorumluluk olarak yardımlaşma konusunda duyarlı bir davranış sergilediklerini göstermektedir. Ayrıca gelecekte de böyle davranış sergilemeleri noktasında umut vericidir. Elde edilen bulgulara göre araştırmada kullanılan Sürdürülebilir Deprem Farkındalık Ölçeğinde Cinsiyet değişkeni bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamış, Beck Umutsuzluk Ölçeğinde (Deprem sonrası) 6 Şubat depreminden dolayı yaşanan psikolojik zararın derecesi değişkeni bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Beck Umutsuzluk Ölçeğinde (Deprem sonrası) farklılığın kaynağı çok zarar verdi cevabını veren katılımcılarda Beck Umutsuzluk algısının kararsızım ve zarar verdi cevaplarını veren katılımcılara göre daha yüksek olmasıdır. Deprem öncesi ve sonrası arasında umutsuzluk düzeyinde büyük bir fark olmasa da deprem sonrası öncesine göre daha umutlu oldukları bulgularla ortaya konmuştur. Afet ve krizlerde çocukların ve gençlerin psikolojik zarar gördükleri bu çalışmada da ortaya konan bir gerçektir. Ancak bu konuda psikolojik destek alma sürecine başvurma ve devam etme konusunda çekingen davranışın nedenlerinin de araştırılmasının da önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Umutsuzluk, sürdürülebilir deprem farkındalığı, 6 Şubat depremi.

Hopelessness among University Students Affected by Earthquake: The Predictive Role of Earthquake Awareness

Elifcan AYZAZ¹ & Prof. Dr. Ayşe AYÇIÇEĞİ DİNN²
¹Istanbul Okan University & ²Istanbul Atlas University

We believe that after the earthquake disaster that caused great material and spiritual damage, there are things that people from all segments of society can do to be prepared for or cope with earthquakes. For this purpose, the hopelessness levels and earthquake awareness levels of undergraduate students studying at Istanbul Atlas University in the 2023-2024 academic year were investigated before and after the earthquake. In addition, the research tried to reflect the earthquake-affected status of university students living in the earthquake region and their emotional and psychological reactions to the difficulties they experienced after the earthquake. In this context, in order to determine the earthquake-affected status and levels together with the hopelessness and earthquake awareness scale, the participants were asked questions about the presence of a deceased relative, following the news from the communication tool after the earthquake, participating in the aid activities organized for the earthquake region, and the psychological and material damage caused by the earthquake. As far as we know, there is no research comparing the hopelessness levels of university students before and after the earthquake; examining the hopelessness levels of students after the earthquake in terms of sociodemographic variables; and examining the predictive role of earthquake awareness on hopelessness. In this context, the research problem was determined as "Is there a relationship between earthquake awareness and hopelessness in university students affected by the earthquake?", "What are the factors affecting earthquake awareness and hopelessness in university students affected by the earthquake?" The research sought answers to the following three questions. These questions and the hypotheses created are as follows; Question 1. What are the hopelessness levels of university students before and after the earthquake? Question 2. Does the hopelessness level of university students differ according to sociodemographic variables? Question 3. Is the earthquake awareness level of university students related to the hopelessness level? Hypothesis 1: The hopelessness levels of the participants after the earthquake are expected to be higher compared to their hopelessness levels before the earthquake. Hypothesis 2: The hopelessness levels of the participants living in the Eastern Anatolia Region are expected to be higher compared to the hopelessness levels of the participants living in other regions. Hypothesis 3: The hopelessness levels of the participants living in the Eastern Anatolia Region or having relatives/relatives or losing a relative during the earthquake are expected to be higher. Hypothesis 4: The hopelessness levels of the participants who follow the news about the earthquake more frequently and via social media are expected to be higher after the earthquake. Hypothesis 5: It is expected that the hopelessness level of participants who received psychological support after the earthquake will be lower than those who did not. Hypothesis 6: It is expected that the hopelessness level of participants who participated in the campaigns organized for aid to the earthquake region will be lower. Hypothesis 7: It is expected that the hopelessness level of participants who started living in a different place after the earthquake will be higher. Hypothesis 8: It is expected that the hopelessness level of participants will increase as the number of floors of the building they live in increases. Hypothesis 9: It is expected that the hopelessness level of participants will be higher in female participants than in male participants. Hypothesis 10: The hopelessness level of participants studying in the final year will be higher than in participants studying in other years. Hypothesis 11: It is expected that the hopelessness level of participants will decrease as the number of family members increases. Hypothesis 12: A positive relationship is expected between the earthquake awareness levels of the participants and their hopelessness levels. METHOD: The participants in the study were 325 undergraduate students studying at Istanbul Atlas University in the 2023-2024 academic year. 225 of these students were female (69.2%) and 100 were male (30.8%).

The students participating in the study were between the ages of 18-35 and the average age was 21.7. It was determined that 13.5% of the participants were directly harmed by the earthquake and 86.5% were not directly harmed by the earthquake. The Consent Form, Personal Information Form, Sustainable Earthquake Awareness Scale, and the Beck Hopelessness Scale, which they answered according to their pre- and post-earthquake situations, were used from the students who agreed to participate in the study, respectively. Personal Information Form: Researcher A personal information form was created by reviewing the literature according to the research hypotheses. The form was created by the researchers to define socio-demographic characteristics such as gender, number of family members, geographical region, whether you followed the news after the earthquake from any communication tool, and the number of floors of the building you are in. Beck Hopelessness Scale: The scale was developed by Beck and his colleagues to measure the negative expectations of the individual for the future (Beck et al., 1974). The Turkish validity and reliability study of the scale was conducted by Seber and his colleagues (1993). The adaptation study was conducted with 37 patients and 70 healthy participants, and the internal consistency coefficient (Cronbach's alpha) was obtained as .86. Sustainable Earthquake Awareness Scale: It was published by Murat Genç and Erol Sözen in 2021. The Sustainable Earthquake Awareness Scale (SDFÖ) is a scale with a 5-point Likert structure and 22 positive items. The development study of the scale was carried out with the participation of 424 female and 129 male students who participated voluntarily. The internal consistency coefficient (Cronbach alpha) of the scale was determined by the researchers as .88. During the analysis phase, descriptive analyses such as number and frequency for demographic variables, mean and standard deviation statistics for scale variables were performed. The results were interpreted by analyzing whether there were differences in demographic variables in the scale variables with ANOVA and independent sample t test in SPSS. According to the findings obtained, 13.5% of the students who participated in the study stated that they were harmed by the earthquake, 14.8% changed their place of residence after the earthquake, and 76.6% suffered psychological damage. In addition, according to the findings obtained, 22.5% of the participants stated that at least one of their relatives died due to the February 6 earthquake. According to the findings, 55.1% of the participants stated that they followed the news about the earthquake on Social Media and 82.2% of them stated that they participated in the aid activities carried out in the earthquake region. According to the findings, it was determined that 5.8% of the participants received psychological support after the earthquake. In addition, as a result of the analysis of the research hypotheses; It was determined that the hopelessness levels of the participants who lived in the Eastern Anatolia Region or had relatives/relatives or lost a relative during the earthquake were higher. Again, for the hopelessness level, it was concluded that the hopelessness levels of the participants who started to live in a different place after the earthquake were higher, and their hopelessness levels decreased as the number of family members increased. According to another finding, it was observed that the hopelessness level of the participants before the earthquake was 6.50, while the hopelessness score after the earthquake decreased to 6.00. According to the Beck Hopelessness Scale evaluation, 4-8 points are interpreted as mild hopelessness, in other words, despite the decrease in the score, it is seen that the participants were in a mild hopelessness state before and after the earthquake. As a result of the hypothesis tests; Hypotheses 2, 3, 7 and 11 were supported, while hypotheses 1, 4, 5, 6, 8, 9, 10 and 12 were not supported. The findings regarding the participants' source of following earthquake news show the importance of social media as a means of conveying information to the young society in a possible future emergency. However, it is clear that we need to make users more aware of the possibilities of social media and the responsibilities that come with using social media (Demir M., 2023). It shows that young people exhibit a sensitive behavior in terms of helping each other by taking social responsibility in the event of a significant crisis or disaster such as a natural disaster. It is also promising that they will exhibit such behavior in the future. According to the findings obtained, no statistically significant difference was found in terms of the gender variable in the Sustainable Earthquake Awareness Scale used in the research, and a statistically significant difference was found in terms of the degree of psychological damage experienced due to the February 6 earthquake in the Beck Hopelessness Scale (after the earthquake).

The source of the difference in the Beck Hopelessness Scale (After the Earthquake) is that the perception of Beck Hopelessness is higher in participants who answered "it did a lot of damage" than in participants who answered "I am undecided" and "it did damage". Although there is no significant difference in the level of hopelessness between the pre- and post-earthquake period, the findings show that they are more hopeful after the earthquake than before. It is a fact that children and young people are psychologically damaged in disasters and crises, as revealed in this study. However, it is also thought that it is important to investigate the reasons for the hesitant behavior in applying for and continuing the process of receiving psychological support in this regard.

Keywords: Hopelessness, sustainable earthquake awareness, February 6 earthquake.

Kaynaklar / References

- Ayçiçeği Dinn. A. (2019). *Psikolojide deneysel yönetime giriş*. Bilge Kültür Sanat.
- Bilen, E., & Polat, M. (2022). Öğretmen adaylarının deprem farkındalığına ilişkin görüşleri. *Türk Deprem Araştırma Dergisi*, 4(1), 155-173.
- Budak, D., & Kandil, N. (2023). Üniversite öğrencilerinin deprem bilgi düzeyleri ve sürdürülebilir deprem farkındalık düzeylerinin araştırılması: Spor bilimleri örneği. *Sportive*, 6(2), 29-4.
- Değirmenci, Y., & Altunay, F. (2024). Öğretmen adaylarının deprem farkındalık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Türk Deprem Araştırma Dergisi*, 6(1), 161-180.
- Demir, M. (2023). 06 Şubat Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında sosyal medya kullanımının yansımaları. *Türk Deprem Araştırma Dergisi*, 5(2), 248-269.
- Duman N., İmre Y., & Mısırlı M. (2019). Üniversite öğrencilerinin umutsuzluk düzeyi ve bilişsel çarpıtmaları üzerine bir araştırma. *Research Studies Anatolia Journal*, 2(5), 207-213.
- Farooqui, M., Quadri, S. A., Suriya, S. S., Khan, M. A., Ovais, M., Sohail, Z., Shoaib, S., Tohid, H., & Hassan, M. (2017). Posttraumatic stress disorder: a serious post-earthquake complication. *Trends in Psychiatry and Psychotherapy*, 39(2), 135-143.
- Genç, M., & Sözen, E. (2021). The Sustainable Scale of Earthquake Awareness: Development, validity and reliability study. *International Electronic Journal of Environmental Education*, 11(1), 24-41.
- Seber, G., Dilbaz, N., Kaptanoğlu, C., & Tekin, D. (1991) Umutsuzluk Ölçeği: Geçerlik, güvenilirlik. *Kriz Dergisi*, 1, 134-138.
- Sözen E., & Genç M. (2023). Investigation of the relationship between university students' earthquake knowledge levels and sustainable earthquake awareness, *Türk Deprem Araştırma Dergisi*, 5(2), 148-165.
- Sözen, E., & Genç, M. (2023). An investigation of university students' sustainable earthquake awareness levels in terms of different variables. *Sakarya University Journal of Education*, 13(4), 550-573.
- Thienkrua, W., Cardozo, B. L., Chakkraband, M. S., Guadamuz, T. E., Pengjuntr, W., Tantiwatanaskul, P., Sakornsatian, S., Ekassawin, S., Panyayong, B., Varangrat, A., & Tappero, J. W. (2006). Güney Tayland'daki tsunamiden etkilenen bölgelerdeki çocuklarda travma sonrası stres bozukluğu ve depresyon belirtileri. *JAMA*, 296(5), 549-559.

İş Yerinde Üreme Sağlığının Kadın Çalışanlara Etkisi

Nur YÜCEDAĞ¹

¹Sussex Üniversitesi

Regl, dünya çapında her dört kadın ve kadın olarak atanan bireyden birinin deneyimlediği doğal bir biyolojik süreçtir (Phillips-Howard ve ark., 2015) ve bir kişinin üreme yaşamı boyunca ortalama 36 yıl sürer (Mihm ve ark., 2011). Regl, temel bir sağlık göstergesi olmasının yanı sıra (Nishikitani ve ark., 2017), biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel faktörler tarafından şekillenen karmaşık bir olgudur (Ussher, 2006). Evrenselliğine rağmen, regl özellikle profesyonel ortamlarda damgalanmaya devam etmekte ve bu durumun açıklanması zorluklarla dolu olabilmektedir (Owen, 2018). Bu çalışma, işyerinde regl durumunun açıklanmasına ilişkin kolaylaştırıcıları ve engelleri inceleyerek literatürdeki önemli bir boşluğu ele almaktadır. Regl, işyeri davranışlarını etkileyebilirken buna eşlik eden semptomlar veya hastalıklar genellikle başa çıkma mekanizmaları gerektirir (Motro ve ark., 2019). İşyerinde regl üzerine yapılan araştırmalar, öncelikle fizyolojik etkilere odaklanmaktadır (Gervais, 2016, s. 201), damgalanma ve bunun istihdam üzerindeki etkisine ise sınırlı ilgi gösterilmiştir (Chau ve ark., 2014). Regl ile ilişkili semptomlar, çalışanlar üzerinde önemli stres yaratabilir (Gervais, 2016, s. 204) ve menstrüel rahatsızlıkları olanlar arasında işe devamsızlık oranını artırabilir (Herrmann & Rockoff, 2013). Regl etrafındaki damgalanma, fiziksel ve zihinsel sağlığı olumsuz etkilemekte ve kadınlara yönelik işyeri tutumlarını kötüleştirmektedir (Owen, 2018). Regl ile ilişkili rahatsızlıklara ya da hastalıklara yönelik son çalışmalara rağmen, belirli rahatsızlıklar veya hastalıklara odaklanmadan işyerinde regl durumunun açıklanmasına ilişkin araştırmalarda bir boşluk bulunmaktadır (Krsmanovic & Dean, 2021; Knox, 2018). Bu çalışma, bu boşluğu ele almayı amaçlamaktadır. Amaçlar Bu çalışmanın temel amacı, regl gören çalışanların regl durumlarını meslektaşlarına ve yöneticilerine açıklama deneyimlerini incelemektir. Özellikle, damgalanmanın, örgütsel uygulamaların ve hat yöneticisi ilişkilerinin bu açıklamayı kolaylaştırıcı veya engelleyici rolünü araştırmaktadır. Regl ile ilişkili hastalıkları vurgulamadan regl durumunun açıklanmasına odaklanan ilk nitel çalışma olarak, bu az araştırılmış konuya ilişkin anlayış ve farkındalığı artırmayı hedeflemektedir. Etik onay, Sussex Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Sanat Araştırma Etik Kurulu'ndan alınmıştır. Katılımcılar, kolaylık ve kartopu örnekleme yöntemleriyle, Birleşik Krallık'ta tam zamanlı veya yarı zamanlı çalışan (kendi işini yürütmeyen) ve 18 yaş üstü adet döngüsü olan bireyler hedeflenerek seçilmiştir. Son örneklem, 12 tam zamanlı ve beş yarı zamanlı çalışan olmak üzere 17 katılımcıdan oluşmuştur: altı uzaktan, dokuz hibrit ve iki yerinde çalışan. Microsoft Teams üzerinden çevrimiçi olarak gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler, 19.49 ile 63.03 dakika arasında sürmüştür (ortalama: 33.86 dakika). Görüşme sorularını tasarlamak için Kritik Olay Tekniği (CIT) kullanılmış ve gerçek hayat deneyimlerine odaklanılmıştır (Flanagan, 1954; Taylor ve ark., 2013). Görüşmeler kelimesi kelimesine transkript edilmiş ve tümevarımsal bir yaklaşım izlenerek tematik analiz kullanılarak analiz edilmiştir (Braun & Clarke, 2006; Alhojailan, 2012). Analizden üç ana tema ortaya çıkmıştır: 1. Damgalanmanın Açıklama Üzerindeki Etkisi - Utangaçlık ve Korku: Katılımcılar regl dönemi konusunda utandıklarını, yargılanmaktan veya zayıflık algısından korktuklarını ifade ettiler. - Regl Eğitimi ve Farkındalık Eksikliği: Meslektaşlar ve yöneticiler arasında regl hakkında sınırlı anlayış, açıklamayı engellemiştir. - Erkek Meslektaşlar ve Yöneticiler Hakkında Endişeler: Katılımcılar, özellikle erkeklerin egemen olduğu işyerlerinde, erkek akranlarından olumsuz tepkiler almaktan korktular. Dikkate değer şekilde bu çalışma, toplumsal damgalanmanın içselleştirilmesi olan öz-damgalanmayı önemli bir engel olarak tanımlamıştır. Katılımcılar, regl durumlarından dolayı utanç duyduklarını ve bu durumun öz saygılarını ve yardım arama davranışlarını etkilediğini belirtmiştir (Segalovich ve ark., 2013; Brohan ve ark., 2010). 2. Yönetici İlişkisi - Regl Konusuna Açıklık: Regl hakkında konuşmaya istekli ve ulaşılabilir yöneticiler, destekleyici bir ortam yaratmıştır. - Empati: Yöneticilerden gelen empatik tepkiler, açıklamayı kolaylaştırmış ve kaygıyı azaltmıştır.

3. Örgütsel Uygulamalar ve Politikalar - Ücretsiz Regl Ürünleri ve Ağrı Kesiciler Sağlamak: İşyeri tuvaletlerinde regl ürünlerine erişim, reglin normalleştirilmesine yönelik pratik bir adım olarak görülmüştür. - Esnek Çalışma Modellerine Olanak Tanımak: Esnek çalışma saatleri, çalışanların regl semptomlarını etkili bir şekilde yönetmelerine yardımcı olmuştur. - Kapsayıcı Örgüt Kültürü: Destekleyici ve kapsayıcı bir işyeri kültürü, açıklığı teşvik etmiş ve damgalanmayı azaltmıştır. Tartışma Bulgular, biyopsikososyal modelle (Engel, 1977; Rembeck ve ark., 2006; Ussher, 2006; Chrisler, 2008; Lehman ve ark., 2017) uyumlu olup regl durumunun açıklanmasında biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörlerin etkileşimini vurgulamaktadır. Damgalanma, özellikle öz-damgalanma, önceki araştırmalarla tutarlı olarak yaygın bir engel olarak ortaya çıkmıştır (Crawford ve ark., 2014; Miller, 2019). Çalışma, aynı zamanda yöneticilerin ve örgütsel politikaların, regl gören çalışanlar için destekleyici ortamlar yaratmaktaki kritik rolünü vurgulamaktadır. Bu çalışmanın birkaç sınırlaması bulunmaktadır. İlk olarak, örneklem yalnızca Birleşik Krallık'ta çalışanlarla sınırlıdır, bu da bulguların genellenebilirliğini etkileyebilir. İkinci olarak, çalışma trans, interseks veya ikili olmayan bireyleri dahil etmemiştir, bu da daha geniş bir kapsayıcılık fırsatını kaçırdığını göstermektedir. Üçüncü olarak, araştırmacı önyargısı yansıtıcılık yoluyla hafifletilmiş olsa da, bu nitel araştırmanın doğasında var olan bir sınırlamadır. Son olarak, regl ile ilişkili hastalığı olan ve olmayan katılımcıların dahil edilmesi, daha odaklanmış çalışmalar gerektirebilir. Öneriler Bulgulara dayanarak aşağıdaki müdahaleler önerilmektedir: 1. Damgalanmayı azaltmak ve anlayışı artırmak için regl sağlığı ve farkındalık eğitimi verilmesi. 2. Yöneticilere açıklığı ve empatiyi teşvik etmek için eğitim verilmesi. 3. İşyerinde ücretsiz regl ürünleri sağlamak ve esnek çalışma düzenlerine izin vermek gibi kapsayıcı politikaların uygulanması. Bu çalışma, işyerinde regl durumunun açıklanmasına ilişkin çok yönlü engelleri ve kolaylaştırıcıları vurgulamaktadır. Hem toplumsal hem de öz-damgalanma önemli bir engel olmaya devam ederken destekleyici yöneticiler ve kapsayıcı örgütsel uygulamalar açıklığı teşvik edebilir. Bu sorunları ele alarak örgütler regl gören çalışanlar için daha adil ve destekleyici ortamlar yaratabilir. Gelecekteki araştırmalar, bu bulguları genişleterek çeşitli popülasyonları dahil etmeli ve nicel yöntemler kullanarak anlayışı derinleştirmeli ve kanıta dayalı müdahalelere rehberlik etmelidir.

Anahtar Kelimeler: Menstrüasyon, menstrüasyonun açıklanması, menstrüel farkındalık, damgalama, öz-damgalama, toplumsal damgalama, açıklık, empati.

Disclosure of Menstruation at Work: Taboos, Barriers and Facilitators

Nur YÜCEDAĞ¹
¹Sussex University

Menstruation, a natural biological process experienced by one in four women and individuals assigned female at birth globally (Phillips-Howard et al., 2015), spans an average of 36 years during a person's reproductive life (Mihm et al., 2011). While menstruation is an essential health indicator (Nishikitani et al., 2017), it is also a complex phenomenon shaped by biological, psychological, social, and cultural factors (Ussher, 2006). Despite its universality, menstruation remains stigmatised, particularly in professional settings, where its disclosure can be fraught with challenges (Owen, 2018). This study explores the facilitators and barriers to menstruation disclosure in the workplace, addressing a critical gap in the literature. While menstruation can influence workplace behaviour, its associated symptoms or diseases often require coping mechanisms (Motro et al., 2019). Research on menstruation at work primarily focuses on physiological effects (Gervais, 2016, p. 201), with limited attention to stigma and its impact on employment (Chau et al., 2014). Menstruation-related symptoms can significantly stress employees (Gervais, 2016, p. 204), leading to higher absenteeism among those with menstrual disorders (Herrmann & Rockoff, 2013). The stigma surrounding menstruation negatively affects physical and mental health and workplace attitudes toward women (Owen, 2018). Despite recent studies on menstrual-related diseases, there is a gap in research on menstruation disclosure in the workplace without focusing on specific diseases (Krsmanovic & Dean, 2021; Knox, 2018). This study aims to address this gap. The primary objective of this study is to explore the experiences of menstruating employees in disclosing their menstrual status to colleagues and managers. Specifically, it investigates the role of stigma, organisational practices, and line manager relationships in facilitating or hindering disclosure. As the first qualitative study to focus on menstruation disclosure without emphasising menstrual-related diseases, it seeks to enhance understanding and awareness of this underexplored issue. Ethical approval was obtained from the University of Sussex's Social Sciences & Arts Research Ethics Committee. Participants were recruited through convenience and snowball sampling, targeting individuals over 18 with menstrual cycles, employed full-time or part-time (not self-employed) in the UK. The final sample included 17 participants: 12 full-time and five part-time workers, with six remote, nine hybrid, and two on-site employees. Semi-structured interviews, conducted online via Microsoft Teams, lasted between 19.49 and 63.03 minutes (average: 33.86 minutes). The Critical Incident Technique (CIT) was employed to design interview questions, focusing on real-life experiences (Flanagan, 1954; Taylor et al., 2013). Interviews were transcribed verbatim and analysed using thematic analysis (Braun & Clarke, 2006), following an inductive approach (Alhojailan, 2012). Three main themes emerged from the analysis: Impact of Stigma on Disclosure Shame and Fear: Participants expressed embarrassment about menstruation, fearing judgment or perceptions of weakness. Lack of Menstrual Education and Awareness: Limited understanding of menstruation among colleagues and managers hindered disclosure. Concerns About Male Coworkers and Managers: Participants feared negative reactions from male peers, particularly in male-dominated workplaces. Notably, the study identified self-stigma—the internalisation of societal stigma—as a significant barrier. Participants reported feeling ashamed of their menstrual status, which affected their self-esteem and help-seeking behaviour (Segalovich et al., 2013; Brohan et al., 2010). Line Manager Relationship Openness to Menstruation: Managers who were approachable and willing to discuss menstruation created a supportive environment. Empathy: Empathetic responses from managers facilitated disclosure and reduced anxiety.

Organisational Practices and Policies Providing Free Menstrual Products and Painkillers: Access to menstrual products in workplace toilets was seen as a practical step toward normalising menstruation. Enabling Flexible Working Patterns: Flexible schedules help employees manage menstrual symptoms effectively. Inclusive Organisational Culture: A supportive and inclusive workplace culture encourages openness and reduces stigma. Discussion The findings align with the biopsychosocial model (Engel, 1977; Rembeck et al., 2006; Ussher, 2006; Chrisler, 2008; Lehman et al., 2017), highlighting the interplay of biological, psychological, and social factors in menstruation disclosure. Stigma, particularly self-stigma, emerged as a pervasive barrier, consistent with prior research (Crawford et al., 2014; Miller, 2019). The study also underscores the critical role of line managers and organizational policies in creating supportive environments for menstruating employees. Limitations This study has several limitations. First, the sample was limited to UK-based employees, which may affect the generalizability of findings. Second, the study did not include trans, intersex, or non-binary individuals, representing a missed opportunity for broader inclusivity. Third, while researcher bias was mitigated through reflexivity, it remains an inherent limitation of qualitative research. Finally, the inclusion of participants with and without menstrual-related diseases may warrant further focused studies. Recommendations Based on the findings, the following interventions are recommended: Menstrual Health and Awareness Education to reduce stigma and increase understanding. Training for Line Managers on fostering openness and empathy. Implementation of Inclusive Policies, such as providing free menstrual products at the workplace and enabling flexible work arrangements. Conclusion This study highlights the multifaceted barriers and facilitators to menstruation disclosure in the workplace. Stigma, both public and self-stigma, remains a significant obstacle, while supportive line managers and inclusive organizational practices can foster openness. By addressing these issues, organizations can create more equitable and supportive environments for menstruating employees. Future research should expand on these findings, incorporating diverse populations and quantitative methods to deepen understanding and inform evidence-based interventions.

Keywords: Menstruation, disclosure of menstruation, menstrual awareness, stigma, self-stigma, public stigma, openness, empathy.

Kaynaklar / References

- Alhojailan, M. I. (2012). Thematic analysis: A critical review of its process and evaluation. *West East Journal of Social Sciences*, 1(1), 39-47.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brohan, E., Elgie, R., Sartorius, N., & Thornicroft, G. (2010). Self-stigma, empowerment and perceived discrimination among people with schizophrenia in 14 European countries: The GAMIAN-Europe study. *Schizophrenia Research*, 122(1-3), 232-238. <https://doi.org/10.1016/j.schres.2010.02.1065>
- Chau, Y. M., West, S., & Mapedzahama, V. (2014). Night work and the reproductive health of women: An integrated literature review. *Journal of Midwifery & Women's Health*, 59(2), 113-126. <https://doi.org/10.1111/jmwh.12052>
- Chrisler, J. C. (2008). The menstrual cycle in a biopsychosocial context. F. L. Denmark & M. A. Paludi (Ed.), *Psychology of women: A handbook of issues and theories* içinde (ss. 400-439). Praeger Publishers/Greenwood Publishing Group.
- Crawford, M., Menger, L. M., & Kaufman, M. R. (2014). "This is a natural process": managing menstrual stigma in Nepal. *Culture, Health & Sexuality*, 16(4), 426-439. <https://doi.org/10.1080/13691058.2014.887147>
- Engel, G. L. (1977). The need for a new medical model: a challenge for biomedicine. *Science*, 196(4286), 129-136.
- Flanagan J. (1954) The critical incident technique. *Psychological Bulletin*, 51, 327-358.
- Gervais, R. L. (2016). Menstruation as a work stressor: Evidence and interventions. *Exploring Resources, Life-Balance and Well-Being of Women Who Work in a Global Context* içinde (ss. 201-218). Springer, Cham.
- Herrmann, M. A., & Rockoff, J. E. (2013). Do menstrual problems explain gender gaps in absenteeism and earnings? *Labour Economics*, 24, 12-22. <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2013.05.005>
- Knox, C. (2018). *Why do women feel like they have to "shut up and put up" with remenstrual Dysphoric Disorder in the workplace?* [Unpublished Master's Dissertation]. Kingston University.
- Krsmanovic, A., & Dean, M. (2021). How women suffering from endometriosis disclose about their disorder at work. *Health Communication*, 1-12. <https://doi.org/10.1080/10410236.2021.1880053>
- Lehman, B. J., David, D. M., & Gruber, J. A. (2017). Rethinking the biopsychosocial model of health: Understanding health as a dynamic system. *Social and Personality Psychology Compass*, 11(8), 1-17. <https://doi.org/10.1111/spc3.12328>
- M. A. Paludi (Eds.), *Psychology of women: A handbook of issues and theories* içinde (ss. 400-439). Praeger Publishers/Greenwood Publishing Group.
- Mihm, M., Gangooly, S., & Muttukrishna, S. (2011). The normal menstrual cycle in women. *Animal Reproduction Science*, 124(3), 229-236. <https://doi.org/10.1016/j.anireprosci.2010.08.030>
- Miller, V. (2019). *Moving past the stigma?: The narrative of menstruation in wash and MHM organizations* [Doctoral dissertation, Columbia University].
- Motro, D., Gabriel, A. S., & Ellis, A. P. (2019). Examining the effects of menstruation on women's helping behaviour in the workplace. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 92(3), 695-706. <https://doi.org/10.1111/joop.12258695>
- Nishikitani, M., Nakao, M., Tsurugano, S., Inoure, M., & Yano, E. (2017). Relationship between menstruation status and work conditions in Japan. *BioPsychoSocial Medicine*, 11(1), 1-8. <https://doi.org/10.1186/s13030-017-0112-x>
- Owen, L. (2018). Menstruation and humanistic management at work. *E-Organisations And People*, 25(4), 1.
- Phillips-Howard, P. A., Otieno, G., Burmen, B., Otieno, F., Odongo, F., Odour, C., Nyothach, E., Amek, N., Zielinski-Gutierrez, E., Odhiambo, F., Zeh, C., Kwaro, D., Mills, L. A., & Laserson, K. F. (2015). Menstrual needs and associations with sexual and reproductive risks in rural Kenyan females: A cross-sectional behavioral survey linked with HIV prevalence. *Journal of Women's Health*, 24(10), 801-811. <https://doi.org/10.1089/jwh.2014.5031>

- Rembeck, G., Möller, M., & Gunnarsson, R. (2006). Attitudes and feelings towards menstruation and womanhood in girls at menarche. *Acta Paediatrica*, 95(6), 707-714. <https://doi.org/10.1080/08035250500531697>
- Segalovich, J., Doron, A., Behrbalk, P., Kurs, R., & Romem, P. (2013). Internalization of stigma and self-esteem as it affects the capacity for intimacy among patients with schizophrenia. *Archives of Psychiatric Nursing*, 27(5), 231-234. <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2013.05.002>
- Taylor, J., Bradbury-Jones, C., Kroll, T., & Duncan, F. (2013). Health professionals' beliefs about domestic abuse and the issue of disclosure: a critical incident technique study. *Health & Social Care in the Community*, 21(5), 489-499. <https://doi.org/10.1111/hsc.12037>
- Ussher, J. M. (2006). *Managing the Monstrous Feminine*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203328422>

Üniversite Öğrencilerinde Tütün Kullanımı: Güncel Bir Değerlendirme

Şeyma AYDIN ÖZTÜRK¹, Ayşe AYÇIÇEĞİ DİNN¹ & Uzman Wayne M. DİNN¹
¹Istanbul Atlas Üniversitesi

Tütün ürünlerinin yaygın bir şekilde kullanımı, küresel bir sağlık sorunudur. Tüm dünyada sigara, nargile, puro, pipo ve elektronik sigara gibi çeşitli tütün ürünleri tüketilmektedir (Margolis ve ark., 2017). Sigara, bu ürünler arasında en yaygın kullanılan tütün ürünüdür (WHO, 2022). Türkiye’de ise en sık tüketilen bir diğer tütün ürünü nargiledir (Aktaş ve ark., 2018). Meyve aromaları nedeniyle özellikle gençler arasında sıkça kullanılan nargilenin yanı sıra bağımlılık oluşturma potansiyeli yüksektir (Al Asmari ve ark., 2019). Son yıllarda üniversite öğrencileri arasında kullanımı en çok artan ürün ise elektronik sigaradır (Torun, 2020). “Tütün içermeyen sigara” olarak tanıtılan elektronik sigara, nikotin ve çeşitli aromalar içeren sıvının ısıtılması sonucunda buhar olarak tüketilebilen bir tütün ürünüdür (Yıldırım Öztürk ve ark., 2021; Özdemir ve Yaman Üzümcü, 2019). Elektronik sigara içindeki aromaların, gençler için cezbedici olup bağımlılığı teşvik edebilmektedir (Dayi ve ark., 2019). Türkiye’de sigara içen ergen ve yetişkin sayısı oldukça fazladır. Dünya Sağlık Örgütü’ne (WHO, 2024) göre, Türkiye’de 15 yaş üzerindekiilerin %30.5’i ve erkeklerin %41.2’si tütün ürünü kullanmaktadır. Bu nedenle risk grubu olan üniversite öğrencilerinin tütün kullanım alışkanlıklarına odaklanan araştırmalar, oldukça önemlidir (Altwicker-Hámori ve ark., 2024; WHO, 2022). Bu önemden hareketle yürütülen bu araştırmanın amacı, Türkiye’deki üniversite öğrencilerinin tütün kullanım alışkanlıklarına dair güncel bir bakış açısı sunmaktır. Araştırmanın amacı doğrultusunda, 18-30 yaş aralığındaki ana dili Türkçe olan, herhangi bir görme engeli olmayan; varsa gözlük veya lensle düzeltilmiş olan toplam 271 üniversite öğrencisi araştırmaya online katılım sağlamıştır. Katılımcılar, sırasıyla Katılımcı Bilgilendirme ve Onam Formunu, Demografik Bilgi ve Sağlık Geçmişi Formunu, Sigara Kullanımı Değerlendirme Anketini, tütün kullanım alışkanlıklarına göre Fagerström Nikotin Bağımlılık Testini (FNBT)(Uysal ve ark., 2004), Elektronik Sigara Bağımlılık Testini (ESBT) ve Lübnan Nargile Bağımlılığı Ölçeğini (LNBÖ)(Akca ve ark., 2020) Google Forms üzerinden tamamlamıştır. Araştırmanın örneklemini oluşturan 271 katılımcının %67.2’si ($n = 182$) kadın, %32.8’i erkek ($n = 89$) olup yaş ortalamaları 20.95 ($SS = 1.47$) olarak hesaplanmıştır. Araştırmaya 236 lisans öğrencisi ile 35 lisansüstü öğrencisi katılım sağlamıştır. Katılımcılar, üniversitede eğitim aldıkları bölümlere göre sayısal ($n = 7$, %6.3), eşit ağırlık ($n = 61$, %71.5), sözel ($n = 10$, %10.7) ve dil bölümleri ($n = 13$, %11.5) olarak sınıflandırılmıştır. Katılımcıların tütün kullanım alışkanlıkları incelendiğinde tütün kullanmayan 123 (%45.4), kullanıp bırakmış olan 51 (%18.8) ve kullanan 97 (%35.8) öğrencinin olduğu görülmüştür. Kadın katılımcıların %29.1’i ($n = 53$) tütün kullanırken %17.6’sı ($n = 32$) kullanıp bırakmış ve %53.3’ü ($n = 97$) kullanmamaktadır. Erkek katılımcıların %49.4’ü ($n = 44$) tütün kullanırken %21.3’ü ($n = 19$) kullanıp bırakmış ve %29.2’si ($n = 26$) kullanmamaktadır. Tütün kullanan 97 katılımcının kullandıkları ürünler incelenmiş, katılımcılar arasında sigaranın en çok tercih edilen ürün olduğu görülmüştür ($n = 91$). Sigara içen katılımcılardan bağımlılık düzeylerini belirlemek amacıyla FNBT’yi tamamlamaları istenmiştir. Katılımcıların FNBT puan ortalamaları 2.22 ($SS = 2.49$) olarak hesaplanmış olup ölçek kriterlerine göre katılımcıların %79.1’inin ($n = 72$) düşük düzey bağımlılık gösterdiği bulgulanmıştır. Elektronik sigara içen katılımcıların ($n = 5$) bağımlılık düzeylerini belirlemek için ESBT’yi tamamlamaları istenmiş, bu testteki puan ortalamalarının 1.00 ($SS = 1.41$) olduğu görülmüştür. Ölçek kriterlerine göre elektronik sigara kullananların tamamı bu ürüne dair düşük düzey bağımlılığa sahiptir. Nargile içen katılımcıların ($n = 31$) bağımlılık düzeylerini belirlemek amacıyla LNBÖ kullanılmıştır. Katılımcıların LNBÖ’deki ortalamaları 5.45 ($SS = 4.02$) olarak hesaplanmış, %83.9’unun nargileye dair düşük düzey bağımlılık sergilediği görülmüştür. Tütün kullanan katılımcıların bağımlılık düzeyleri eğitim aldıkları bölümlere göre karşılaştırılmış, katılımcıların sadece FNBT puanları arasında anlamlı fark gözlemlenmiştir $F(4, 86) = 4.93, p < .01$.

Bu sonuçlara göre FNBT'deki en yüksek bağımlılık puanları, sözel bölümde eğitim alan öğrencilere aittir ($Ort. = 4.50$, $SS = 2.59$). Tütün kullanan katılımcılardan bu ürünlerin sağlık üzerindeki zararı hakkındaki görüşlerini 5'li likert ölçekte değerlendirmeleri istenmiştir. Tütün kullanan katılımcıların büyük bir çoğunluğu tütünün sağlığa zararlı olduğu görüşündedir ($n = 91$, %93.81). Tütünün zararları konusundaki farkındalığa karşın bu katılımcılardan 46'sı (%47.42) bırakmaya yönelik başarılı olmadıkları girişimlerde bulunmuştur. Aniden bırakmak, nikotin sakızı kullanmak, azaltarak bırakmak, ilaç kullanmak veya sosyal çevreyi değiştirmek gibi yöntemlere başvurmuşlardır. Bu bilgilerin yanı sıra katılımcılara ailelerinin tütün kullanım alışkanlıkları sorulmuş, katılımcıların %67.53'ü ($n = 183$) aile üyelerinden en az bir kişinin tütün kullandığını belirtmiştir. Katılımcılar, arkadaş çevrelerinin %49.36'sının sigara; %18.17'sinin ise nargile kullandıklarını ifade etmişlerdir. Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin tütün kullanım alışkanlıkları hakkında güncel bir bakış açısı sunan bu araştırmada, tütün kullanan grupta erkeklerin daha fazla olması, erkeklerin kadınlara göre tütün kullanma eğilimlerinin daha yüksek olduğuna ilişkin literatürle uyumludur (Potuk Bilici ve ark., 2023; Gündük ve ark., 2021). Literatürde tütün kullanmaya eğilimli olan üniversite öğrencilerinin eğitim düzeyleri ve okudukları bölümlere yönelik araştırmalar bulunmaktadır (Brozek ve ark., 2019; Zarobkiewicz ve ark., 2016). Türkiye'deki araştırmalarda, tıp ve eğitim fakültelerine göre mühendislik fakültesinde daha fazla öğrencinin sigara kullandığı gözlemlenmiştir (Potuk Bilici ve ark., 2023; Arslanoğlu ve ark., 2020). Ancak sunulan çalışmada katılımcıların büyük çoğunluğunun eşit ağırlık bölümü öğrencisi olması, bölümler arası karşılaştırmaları sınırlamıştır. Gelecekteki araştırmalarda, üniversitelerin farklı birim ve bölümlerinden benzer sayılarda öğrencinin araştırmaya dahil edilmesi önerilmektedir. Güncel araştırmalar, nargile ve elektronik sigaranın, sigara kadar yaygın kullanıldığını gösterse de (Salloum ve ark., 2019; Hefner ve ark., 2019) bu çalışmada katılımcıların sadece %28.87'si bu ürünleri kullanmaktadır. Bu durumun veri toplama sürecindeki Covid-19 tedbirleri ve elektronik sigara yasakları ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Türkiye'deki araştırmalar, sigara içen üniversite öğrencilerinin bağımlılık düzeylerinin düşük ve orta olduğu konusunda benzer sonuçlara sahiptir (Terzi ve ark., 2020; Selçuk ve ark., 2018). Bu araştırmadaki katılımcıların sigaraya dair düşük düzeyde sigara bağımlılık göstermesi, literatürle uyumludur. Ayrıca nargile ve elektronik sigara içen katılımcıların düşük düzeyde bağımlılık göstermesi, literatür bulgularıyla örtüşmektedir (Havaçeliği Atlam ve ark., 2020; Topçu ve Zorlu, 2021). Nargile ve elektronik sigara kullanımına ilişkin tedbirlerin etkisi göz önünde bulundurulduğunda, sigara için yeni sınırlamaların getirilmesine, müdahale programlarına ve farkındalık projelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Üniversite öğrencilerinin tütün bağımlılığı ile mücadelesindeki bir diğer ihtiyaç, bırakma yöntemleri konusunda doğru bilgilendirmenin yapılmasıdır. Türkiye'deki araştırmalar, sigara bırakma polikliniğine başvuranların genellikle 30-60 yaş aralığında olduğunu göstermiştir (Perinçek ve Yağcı, 2022; Yaşar ve ark., 2014). Bu çalışmada ise tütün kullanıp bırakmış olan 51 katılımcı bulunmakta olup yaş ortalamaları 21.55'tir. Bu araştırmadaki örneklemin üniversite öğrencilerinden oluşması ve polikliniklere başvuranların genellikle orta yaşlı olması, bu gruptaki az sayıdaki katılımcıyı açıklamaktadır. Diğer yandan araştırmalar, bireylerin tütün kullanım alışkanlıklarında ailelerin ve arkadaşların önemli bir rol oynadığını bildirmektedir (Blok ve ark., 2017; Dimoff ve Sayette, 2017). Bu araştırmada literatürle uyumlu olarak katılımcıların %67.53'ü aile üyelerinden en az bir kişinin tütün kullandığını; arkadaş çevrelerinin %49.36'sının sigara kullandıklarını belirtmişlerdir. Sonuç olarak bu araştırma ile Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin tütün kullanım alışkanlıkları güncel literatür ışığında değerlendirilmiş olup tütün bağımlılığıyla mücadeledeki ihtiyaçlar ve çözüm önerileri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tütün kullanımı, üniversite öğrencileri, bağımlılık, değerlendirme.

Tobacco Use in University Students: A Current Evaluation

Şeyma AYDIN ÖZTÜRK¹, Ayşe AYÇIÇEĞİ DİNN¹ & Specialist Wayne M. DİNN¹
¹Istanbul Atlas University

The widespread use of tobacco products is a global health problem. Various tobacco products such as cigarettes, hookahs, cigars, pipes and e-cigarettes are consumed all over the world (Margolis et al., 2017). Among these products, cigarettes are the most commonly used tobacco product (WHO, 2022). In Turkey, hookah is the second most frequently consumed tobacco product (Aktaş et al., 2018). Due to its fruity flavors, hookah is particularly popular among young people and has a high potential for addiction (Al Asmari et al., 2019). In recent years, the use of electronic cigarettes has increased significantly among university students (Torun, 2020). "Tütünsüz sigara" olarak tanımlanan elektronik sigara, nikotin ve çeşitli aromalar içeren bir sıvının ısıtılmasıyla buhar olarak tüketilebilen bir tütün ürünüdür (Yıldırım Öztürk et al., 2021; Özdemir & Yaman Üzümcü, 2019). The flavors in electronic cigarettes can be appealing to young people and may promote addiction (Dayi et al., 2019). The number of adolescents and adults who smoke in Turkey is considerably high. According to the World Health Organization (WHO, 2024), 30.5% of people over the age of 15 and 41.2% of men in Turkey use tobacco products. Therefore, research focusing on the tobacco use habits of university students, considered a high-risk group, is of great importance (Altwicker-Hámori et al., 2024; WHO, 2022). In light of this significance, this study aims to provide a current perspective on the tobacco use habits of university students in Turkey. In line with the study's objective, 271 university students aged 18-30, whose native language is Turkish and who have no visual impairments (or whose impairments have been corrected with glasses or contact lenses), participated in the research online. Participants completed the Informed Consent Form, Demographic Information and Health History Form, Smoking Assessment Questionnaire, Fagerström Nicotine Dependence Test (FNNDT) (Uysal et al., 2004), Electronic Cigarette Dependence Test (ECDT) and Lebanese Waterpipe Dependence Scale (LWDS) (Akca et al., 2020) via Google Forms, respectively. Of the 271 participants in the study, 67.2% ($n = 182$) were female and 32.8% ($n = 89$) were male, with an average age of 20.95 ($SD = 1.47$). The study included 236 undergraduate and 35 graduate students. Participants were classified based on their academic disciplines as follows: numerical sciences ($n = 7$, 6.3%), equal-weight fields ($n = 61$, 71.5%), verbal fields ($n = 10$, 10.7%), and language fields ($n = 13$, 11.5%). When examining the tobacco use habits of the participants, it was found that 123 (45.4%) did not use tobacco, 51 (18.8%) had quit, and 97 (35.8%) were current users. Among female participants, 29.1% ($n = 53$) used tobacco, 17.6% ($n = 32$) had quit, and 53.3% ($n = 97$) had never used tobacco. Among male participants, 49.4% ($n = 44$) used tobacco, 21.3% ($n = 19$) had quit, and 29.2% ($n = 26$) had never used tobacco. The products used by the 97 tobacco users were analyzed, and cigarettes were found to be the most preferred product ($n = 91$). Participants who smoked were asked to complete the FTND to determine their level of addiction. The average FNNDT score was 2.22 ($SD = 2.49$), and according to the scale criteria, 79.1% ($n = 72$) of participants exhibited low levels of addiction. Participants who used electronic cigarettes ($n = 5$) were asked to complete the ECDT; their average score was 1.00 ($SD = 1.41$). According to the scale criteria, all electronic cigarette users had a low level of dependence on the product. The LWDS was used to determine the dependence levels of participants who used hookahs ($n = 31$). The average LWDS score was 5.45 ($SD = 4.02$), and 83.9% exhibited low dependence on hookah. The dependence levels of tobacco users were compared based on their academic disciplines. A significant difference was found only in FNNDT scores, $F(4, 86) = 4.93$, $p < .01$. According to these results, the highest FNNDT scores were observed among students in verbal disciplines ($M = 4.50$, $SD = 2.59$). Tobacco users were asked to evaluate these products' harm to health using a 5-point Likert scale.

The majority of participants who use tobacco think that tobacco is harmful to health ($n = 91, 93.81\%$). Despite awareness of the harms of tobacco, 46 of these participants (47.42%) have made unsuccessful attempts to quit, and they tried methods such as quitting abruptly, using nicotine gum, reducing consumption gradually, using medication, or changing their social environment. Additionally, participants were asked about their family members' tobacco use habits, with 67.53% ($n = 183$) reporting that at least one family member used tobacco. Furthermore, 49.36% of participants indicated that their friends smoked cigarettes, and 18.17% reported that their friends used hookah. This study, which provides a current perspective on the tobacco use habits of university students in Turkey, found that males were more likely to use tobacco than females, consistent with the literature indicating that males have a higher tendency to use tobacco compared to females (Potuk Bilici et al., 2023; Gdk et al., 2021). Previous studies have also examined tobacco use trends based on students' educational levels and academic disciplines (Brozek et al., 2019; Zarobkiewicz et al., 2016). Studies in Turkey have observed that more students in engineering faculties smoke compared to those in medical and education faculties (Potuk Bilici et al., 2023; Arslanoğlu et al., 2020). However, this study's predominance of participants from equal-weight disciplines limited comparisons between different academic fields. Future research should include a more balanced representation of students from various faculties and disciplines. Although recent studies indicate that hookah and electronic cigarettes are as widely used as traditional cigarettes among university students (Salloum et al., 2019; Hefner et al., 2019), only 28.87% of participants in this study used these products. This lower-than-expected prevalence may be associated with COVID-19 restrictions and electronic cigarette bans during data collection. Research in Turkey has shown similar results regarding the low to moderate addiction levels of university students who smoke (Terzi et al., 2020; Selçuk et al., 2018). The low level of cigarette addiction among participants in this study is consistent with the literature. The low levels of dependence observed among hookah and electronic cigarette users are also consistent with prior research findings (Havaeliđi Atlam et al., 2020; Topçu & Zorlu, 2021). Considering the impact of measures on hookah and electronic cigarette use, there is a need for new restrictions on cigarettes, intervention programs, and awareness projects. Another need for university students in their fight against tobacco addiction is to be provided with accurate information about quitting methods. Studies in Turkey have shown that those who apply to smoking cessation clinics are generally between the ages of 30-60 (Perinçek & Yağcı, 2022; Yađar et al., 2014). In this study, 51 participants had quit tobacco use, with an average age of 21.55. The fact that the sample in this study consisted of university students and those who applied to polyclinics was generally middle-aged explains the small number of participants in this group. On the other hand, research indicates that family and friends play a significant role in individuals' tobacco use habits (Blok et al., 2017; Dimoff & Sayette, 2017). Consistent with the literature, 67.53% of participants in this study reported that at least one family member used tobacco, and 49.36% of their friends smoked cigarettes. In conclusion, this study evaluates the tobacco use habits of university students in Turkey in light of current literature. It emphasizes the needs and potential solutions in the fight against tobacco addiction.

Keywords: Tobacco use, university students, addiction, assessment.

Kaynaklar / References

- Akca, A. Y. E., Tepedelen, M. S., & Yalçinkaya Alkar, Ö. (2020). Adaptation of the Lebanon Waterpipe Dependence Scale to Turkish: A reliability and factor analysis study. *Journal of Dependence*, 21(3), 163-180.
- Aktaş, A., Hıdıroğlu, S., & Karavuş, M. (2018). Üniversite öğrencilerinin nargile içme konusundaki bilgi, tutum ve davranışları. *Fırat Tıp Dergisi*, 23(2), 68-72.
- Al Asmari, D. S., Al Rethaiaa, A. S., Al Mutairi, A. S., Al Rashidi, T. H., Al Rasheedi, H. A., & Al Rasheedi, S. A. (2019). Prevalence and perception of shisha smoking among university students: A cross-sectional study. *Journal of International Society of Preventive & Community Dentistry*, 9(3), 275-281.
- Altwickler-Hámori, S., Ackermann, K. A., Furchheim, P., Dratva, J., Truninger, D., Müller, S., & Wieber, F. (2024). Risk factors for smoking in adolescence: Evidence from a cross-sectional survey in Switzerland. *BMC Public Health*, 24(1165). <https://doi.org/10.1186/s12889-024-18695-4>
- Blok, D. J., de Vlas, S. J., van Empelen, P., & van Lenthe, F. J. (2017). The role of smoking in social networks on smoking cessation and relapse among adults: A longitudinal study. *Preventive Medicine*, 99, 105-110.
- Dayi, A., Kahraman, S., & Korkut, S. E. (2019). Elektronik sigara kullanıcılarının elektronik sigaraya yönelik tutumları ve günlük kullanım alışkanlıkları. *Journal of Dependence*, 20(1), 32-39.
- Dimoff, J. D., & Sayette, M. A. (2017). The case for investigating social context in laboratory studies of smoking. *Addiction*, 112, 388-395.
- Havaçeliği Atlam, D., Şaşman Kaylı, D., & Yararbaş, G. (2020). Elektronik sigara kullanımına yönelik tutum ve kullanım özellikleri: İzmir örnekleme. *Bağımlılık Dergisi*, 21(4), 297-307.
- Hefner, K. R., Sollazzo, A., Mullaney, S., Coker, K. L., & Sofuoğlu, M. (2019). E-cigarettes, alcohol use, and mental health: Use and perceptions of e-cigarettes among college students, by alcohol use and mental health status. *Addictive Behaviors*, 91, 12-20.
- Margolis, K. A., Bernat, J. K., Keely O'Brien, E., & Delahanty, J. (2016). Online information about harmful tobacco constituents: A content Analysis. *Nicotine & Tobacco Research*, 19, 1209-1215.
- Özdemir, S., & Yaman Üzümcü, L. (2019). Elektronik sigara kullanımı ve sağlık üzerine etkileri. *Journal of Traditional Medical Complementary Therapies*, 2(3), 142-150.
- Perinçek, G., & Yağcı, İ. (2022). Sigara bırakma polikliniğine başvuran kişilerde bırakma oranları ile bırakma durumunu etkileyen faktörler. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 15(2), 215-224.
- Salloum, R. G., Lee, J., Mostafa, A., Abu-Rmeileh, N. M., Hamadeh, R. R., Darawad, M. W., Kheirallah, K. A., Salama, M., Maziak, W., & Nakkash, R. (2019). Waterpipe tobacco smoking among university students in three eastern Mediterranean countries: Patterns, place, and price. *Substance Use & Misuse*, 54(14), 2275-2283.
- Selçuk, K. T., Temizer Avcı, D., & Mercan, Y. (2018). Üniversite öğrencilerinde sigara bağımlılığı, sigarayı bırakmaya yönelik istek ve öz-etkililik. *Clinical and Experimental Health Sciences*, 8, 36-43.
- Terzi, Ö., Kumcağız, H., Terzi, M., & Dündar, C. (2019). Üniversite öğrencilerinde sigara kullanımı ve nikotin bağımlılık düzeylerinin belirlenmesi. *The Turkish Journal on Addictions*, 6(4), 168-181.
- Topçu, M., & Zorlu, S. (2021). Sağlık çalışanlarının nargile içme profilleri, nargilenin sağlığa olan etkilerine yönelik algıları ve sağlıklı yaşam biçimi davranışları. *Bağımlılık Dergisi*, 22(4), 432-446.
- Torun, N. K. (2020). Elektronik sigara tercihinin etki eden faktörlerin popülerlik analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11(27), 455-465.
- Uysal, M. A., Kadakal, F., Karşıdağ, Ç., Bayram, N. G., Uysal, Ö., & Yılmaz, V. (2004). Fagerstrom test for nicotine dependence: Reliability in a Turkish sample and factor analysis. *Tüberküloz ve Toraks Dergisi*, 52(2), 115-121.
- Vrinten, C., Parnham, J. C., Filippidis, F. T., Hopkinson, N. S., & Lavery, A. A. (2022). Risk factors for adolescent smoking uptake: Analysis of prospective data from the UK Millennium Cohort Study. *Tobacco Induced Diseases*, 20(83). <https://doi.org/10.18332/tid/152321>
- World Health Organization. (2020, Haziran 5). Smoking still a core challenge for child and adolescent health, reveals WHO report. World Health Organization. <https://www.who.int/europe/news-room/05-06-2020-smoking-still-a-core-challenge-for-child-and-adolescent-health-reveals-who-report#:~:text=Adolescence%20is%20a%20critical%20period,the%20time%20they%20turned%2018.>

Kaynaklar / References

World Health Organization. (2022, Mayıs, 22). Tobacco.

<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tobacco#:~:text=Cigarette%20smoking%20is%20the%20most,pipe%20tobacco%2C%20bidis%20and%20kreteks.>

World Health Organization. (2024). WHO global report on trends in prevalence of tobacco use 2000–2030.

World Health Organization. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgiclfndmkaj/https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/375711/9789240088283-eng.pdf

Yaşar, Z., Kar Kurt, Ö., Talay, F., & Kargı, A. (2014). Bir yıllık sigara bırakma poliklinik sonuçlarımız: Sigara bırakmada etkili olan faktörler. *Eurasian Journal of Pulmonology*, 16, 99-110.

Yıldırım Öztürk, E. N., Uyar, M., & Öztürk, M. (2021). Elektronik sigara ve sağlığa etkileri. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 30(2), 94-100.

Ahlaki İkilemlere Karar Verme ile Dindarlık ve Bilişsel Stillerin İlişkisi

Sevil GÜMÜŞ¹, Dr. Öğr. Üyesi Simge ŞİŞMAN BAL¹ &
Prof. Dr. Ayşe AYÇİÇEĞİ DİNN²
¹İstanbul Üniversitesi & ²İstanbul Atlas Üniversitesi

Ahlaki karar vermeyi gerektiren durumlarda kişilerin birbirlerinden farklı kararlar verdikleri görülmektedir. Ahlaki karar vermedeki bu farklılıkların kişilerin dindarlık eğilimleri ve bilişsel stilleri açısından oluşan çeşitli bireysel farklılıklardan kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Örneğin, ilgili literatürde dindarlık ile ahlaki ikilemlere faydacı tepki verme eğilimi arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu yani kişilerin dindarlık seviyesi arttıkça daha fazla deontolojik kararlar verdikleri doğrultusunda bulgular bulunmaktadır. Diğer yandan ahlaki ikilemler hem akılsal bilişsel stilleri hem de akılsal düşünmeyi engelleyen ya da zayıflatan deneyimsel bilişsel stilleri içermektedir. Kişisel ahlaki ikilemlerde faydacı yanıt vermek için maliyet-fayda analizi yürütmek ve emosyonel tepkiyi baskılamak gerekmektedir. Bu doğrultuda daha fazla akıl yürütme becerisine ve eğilimine yani akılsal bilişsel stile sahip kişilerin, özellikle kişisel ahlaki ikilemlerde daha faydacı tepkiler vermeleri öngörülmektedir. Literatürdeki bulgular çerçevesinde bu çalışmanın temel amacı, kişilerin özellikle kişisel ve kişisel olmayan ahlaki ikilemlere ne doğrultuda (faydacı/deontolojik) karar verdiğini ve ahlaki karar verme ile dindarlık ve bilişsel stiller arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmanın örneklemini 18-26 yaş aralığında 169 üniversite öğrencisi (142 kadın, 27 erkek) oluşturmuştur. Araştırmaya gönüllü olarak katılan üniversite öğrencilerinin yaş ortalaması 21.28±1.65 yaş ve eğitim yılı ortalaması ise 14.44±1.09 yıldır. Araştırmanın amacı doğrultusunda, katılımcılara kişisel ahlaki ikilemler içeren senaryolar, kişisel olmayan ahlaki ikilemler içeren senaryolar ve ahlaki olmayan ikilemler içeren senaryolar sunulmuş ve ardından bu senaryolara dair verilen sorulara evet ya da hayır şeklinde karar vermeleri istenmiştir. Çalışmada katılımcılara uygulanan diğer veri toplama araçları ise Katılımcı Bilgi Formu, Dini Yönelim Ölçeği ve Akılsal-Deneyimsel Bilişsel Stiller Ölçeğidir. Katılımcıların ikilemlere verdikleri evet-hayır yanıtları ile ölçeklerden elde ettikleri puanlar analiz edilmiştir. Elde edilen veriler kapsamında 1- Katılımcıların kişisel ahlaki ikilemlere karar verirken daha fazla zorlanacağı için kişisel ahlaki ikilemlere diğer ikilemlere göre (kişisel olmayan ahlaki ikilem, ahlaki olmayan ikilem) daha az evet yanıtı vermeleri, 2- Katılımcıların kişisel ahlaki ikilemlere verdikleri evet yanıtları ile Dini Yönelim Ölçeğinden aldıkları içsel dindarlık puanları arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olacağı ve dindarlık puanları arttıkça kişisel ahlaki ikilemlere verecekleri evet yanıtının azalacağı, 3- Katılımcıların kişisel ahlaki ikilemlere verdikleri evet yanıtları ile Akılsal-Deneyimsel Bilişsel Stil Ölçeğinden aldıkları akılsal boyut puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olacağı ve katılımcıların akılsal boyut puanları arttıkça kişisel ahlaki ikilemlere verecekleri evet yanıtının artacağı beklenmiştir. Katılımcıların ikilemlere (kişisel ahlaki, kişisel olmayan ahlaki ve ahlaki olmayan) verdikleri yanıtlar incelendiğinde; kişisel ahlaki ikilemlere verilen toplam evet yanıtının ($Ort. = 1.15 \pm 1.28$) kişisel olmayan ahlaki ikilemlere ($Ort. = 4.69 \pm 1.21$) ve ahlaki olmayan ikilemlere verilen ($Ort. = 3.34 \pm .86$) toplam evet yanıtlarından anlamlı olarak ($p < .001$) daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Kişiler, kişisel ahlaki ikilemlere yüksek deontolojik tepkiler ve düşük çoğunluğun yararına faydacı tepkiler vermişlerdir. Katılımcıların kişisel olmayan ahlaki ikilemlere ise daha fazla faydacı tepkiler verdikleri görülmektedir. Katılımcıların kişisel ahlaki ikilemlere verilen toplam evet yanıtı ile Dini Yönelim Ölçeğinin içsel dini yönelim alt ölçek puanı arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki ($r = -.20, p < .05$) saptanmıştır. Katılımcıların dindarlık puanları arttıkça kişisel ahlaki ikilemlere verdikleri evet yanıtı azalmaktadır. Bu bulgular doğrultusunda katılımcıların ikilemlere verdikleri yanıtlara göre dindarlık açısından gruplar arası karşılaştırma yapılabilmesi amacıyla, tüm katılımcılar Dini Yönelim Ölçeğinden aldıkları içsel dini yönelim alt ölçek puanlarının medyanın altında ve üstünde bulunma durumlarına göre iki gruba ayrılmıştır.

Yapılan gruplar arası karşılaştırma bulguları, yüksek dindarlık eğilimi gösteren kişilerin ($Ort. = .95 \pm 1.23$), düşük dindarlık eğilimi gösteren kişilere göre ($Ort. = 1.35 \pm 1.34$) kişisel ahlaki ikilemlere anlamlı olarak daha düşük evet yanıtı verdikleri ($p < .05$) doğrultusundadır. Yüksek dindarlık eğilimi gösteren kişiler, düşük dindarlık eğilimi gösteren kişilere göre kişisel ahlaki ikilemlere daha deontolojik tepkiler vermişlerdir. Katılımcıların Akılsal-Deneyimsel Bilişsel Stiller Ölçeği'nin akılsal boyut puanları ile kişisel ahlaki ikilemlere verdikleri evet yanıtı arasında marjinal anlamlılık düzeyinde negatif yönde bir ilişki ($r = -.14, p = .07$) saptanmıştır. Katılımcıların akılsal boyut puanları arttıkça kişisel ahlaki ikilemlere verdikleri evet yanıtları sınırda anlamlılık düzeyinde azalmaktadır. Araştırmada elde edilen bu bulgular, ahlaki ikilemlere karar verirken kişisel ahlaki ikilemlerin diğer ikilemlere göre daha zorlayıcı ve verilen yanıtların daha deontolojik olduğu yönündedir. Ahlaki ikilemlere karar verme ile dindarlık arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ve dindarlık eğilimi arttıkça verilen yanıtların daha deontolojik yönde olduğu gözlenmiştir. Ahlaki ikilemlere karar verme ile bilişsel stiller arasında ise istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki elde edilememiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahlaki karar verme, dindarlık, bilişsel stiller.

The Relationship Between Moral Dilemma Judgments and Religiosity and Cognitive Styles

Sevil GÜMÜŞ¹, Ass. Prof. Simgе ŞİŞMAN BAL¹ & Prof. Dr. Ayşe AYÇİÇEĞİ DİNN²
¹Istanbul University & ²Istanbul Atlas University

It is seen that individuals make different responses from each other in situations that require moral judgment. It is thought that these differences in moral judgment may be due to various individual differences in terms of religiosity and cognitive styles. For example, there are findings in the relevant literature that there is a negative relationship between religiosity and the tendency to react utilitarianly to moral dilemmas, that is, as the level of religiosity increases, individuals make more deontological decisions. On the other hand, moral dilemmas involve both rational cognitive styles and experiential cognitive styles that inhibit or weaken rational thinking. In order to respond utilitarianly to personal moral dilemmas, it is necessary to conduct cost-benefit analysis and suppress the emotional response. Accordingly, it is predicted that people with more reasoning skills and tendencies, that is, rational cognitive style, will respond more utilitarianly, especially in personal moral dilemmas. Within the framework of the findings in the literature, the main purpose of this study is to examine how individuals judging especially on personal and impersonal moral dilemmas and the relationship between moral judgment, religiosity and cognitive styles. The sample of the study consisted of 169 university students (142 female, 27 male) between the ages of 18-26. The average age of the university students who voluntarily participated in the study was 21.28 ± 1.65 years and the average years of education was 14.44 ± 1.09 years. In line with the purpose of the study, the participants were presented with scenarios involving personal moral dilemmas, scenarios involving impersonal moral dilemmas and scenarios involving non-moral dilemmas, and then they were asked to respond yes or no to the questions about these scenarios. The other data collection tools applied to the participants in the study were the Participant Information Form, the Religious Orientation Scale and the Rational-Experiential Inventory. The participants' yes-no responses to the dilemmas and the scores obtained from the scales were analyzed. Within the scope of the data obtained 1- Participants responded yes to personal moral dilemmas less than other dilemmas (impersonal moral dilemma, non-moral dilemma) because they would have more difficulty in judging personal moral dilemmas, 2- There will be a significant negative relationship between the participants' yes responses to personal moral dilemmas and their intrinsic religiosity scores from the Religious Orientation Scale, and as their religiosity scores increase, their yes responses to personal moral dilemmas will decrease, 3- It was expected that there would be a significant positive correlation between the participants' yes responses to personal moral dilemmas and their rational dimension scores from the Rational-Experiential Inventory, and as the participants' rational dimension scores increased, their yes responses to personal moral dilemmas would increase. When the participants' responses to the dilemmas (personal moral, impersonal moral and non-moral) were analyzed, it was found that the total yes responses to personal moral dilemmas ($M = 1.15 \pm 1.28$) were significantly ($p < .001$) lower than the total yes responses to impersonal moral dilemmas ($M = 4.69 \pm 1.21$) and non-moral dilemmas ($M = 3.34 \pm .86$). Individuals gave high deontological responses to personal moral dilemmas and low utilitarian responses to the benefit of the majority. Participants gave more utilitarian responses to impersonal moral dilemmas. There was a negative and low level significant relationship ($r = -.20, p < .05$) between the total yes response to personal moral dilemmas and the intrinsic religious orientation subscale score of the Religious Orientation Scale.

As the participants' religiosity scores increase, their yes responses to personal moral dilemmas decrease. In line with these findings, in order to make a comparison between groups in terms of religiosity according to the participants' responses to dilemmas, all participants were divided into two groups according to whether their intrinsic religious orientation subscale scores from the Religious Orientation Scale were below or above the median. The findings of the inter-group comparison indicate that people with high religiosity tendency ($M = .95 \pm 1.23$) gave yes to personal moral dilemmas significantly lower ($p < .05$) than people with low religiosity tendency ($M = 1.35 \pm 1.34$). People with high religiosity tendency responded more deontologically to personal moral dilemmas than people with low religiosity tendency. A negative relationship ($r = -.14, p = .07$) was found between the participants' scores on the rational dimension of the Rational-Experiential Inventory and their yes responses to personal moral dilemmas at the marginal significance level. As the participants' rational dimension scores increased, their yes responses to personal moral dilemmas decreased at the borderline significance level. These findings obtained in the study are that personal moral dilemmas are more challenging and the responses given are more deontological than other dilemmas when judging on moral dilemmas. It was observed that there was a significant relationship between judging moral dilemmas and religiosity, and as the tendency towards religiosity increased, the responses given were more deontological. There was no statistically significant relationship between moral dilemmas and cognitive styles.

Keywords: Moral judgment, religiosity, cognitive styles.

Kaynaklar / References

- Allport, G. W., & Ross, J. M. (1967). Personal religious orientation and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 5(4), 432-443.
- Atran, S., & Norenzayan, A. (2004). Religion's evolutionary landscape: Counterintuition, commitment, compassion, communion. *Behavioral and Brain Science*, 27, 713-770.
- Casebeer, W. D., & Churchland, P. S. (2003). The neural mechanisms of moral cognition: A multiple-aspect approach to moral judgment and decision-making. *Biology and Philosophy*, 18, 169-194.
- Cirhinlioğlu, F. G. (2006). *Üniversite öğrencilerinde utanç eğilimi, dini yönelimler, benlik kurguları ve psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiler* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Evans, J. S. B. T. (2008). Dual-processing accounts of reasoning, judgment, and social cognition. *Annual Review of Psychology*, 59, 255-278.
- Fine, C. (2006). Is the emotional dog wagging its rational tail, or chasing it?: Reason in moral judgment. *Philosophical Explorations*, 9(1), 83-98.
- Garvey, K. J., & Ford, T. G. (2014). Rationality, political orientation, and the individualizing and binding moral foundations. *Letter on Evolutionary Behavioral Science*, 5(1), 9-12.
- Gervais, W. M. (2014). Everything is permitted? People intuitively judge immorality as representative of atheists. *Plos One*, 9(4), 1-9.
- Greene, J. D., Morelli, S. A., Lowenberg, K., Nystrom, L. E., & Cohen, J. D. (2008). Cognitive load selectively interferes with utilitarian moral judgment. *Cognition*, 107(3), 1144-1154.
- Greene, J. D., Nystrom, L. E., Engell, D. A., Darley, M. J., & Cohen, D. J. (2004). The neural bases of cognitive conflict and control in moral judgment. *Neuron*, 44, 389-400.
- Greene, J. D., Sommerville, R. B., Nystrom, L. E., Darley, J. M., & Cohen, D. J. (2001). An fmri investigation of emotional engagement in moral judgment. *Science*, 293, 2105-2108.
- Haidt, J. (2001). The emotional dog and its rational tail: A social intuitionist approach to moral judgment. *Psychological Review*, 108(4), 814-834.
- Haidt, J. (2008). Morality. *Perspectives on Psychological Science*, 3(1), 65-72.
- Kennett, J., & Fine, C. (2009). Will the real moral judgment please stand up? The implications of social intuitionist models of cognition for meta-ethics and moral psychology. *Ethical Theory and Moral Practice*, 12(1), 77-96.
- Langan-Fox, J., & Shirley, D. A. (2003). The nature and measurement of intuition: Cognitive and behavioral interests, personality, and experiences. *Creativity Research Journal*, 15(2-3), 207-222.
- Pacini, R., & Epstein, S. (1999). The relation of rational and experiential information processing styles to personality, basic beliefs, and the ratio-bias phenomenon. *Journal of Personality And Social Psychology*, 76(6), 972-987.
- Royzman, E. B., Landy, J. F., & Goodwin, G. P. (2014). Are good reasoners more incest-friendly? Trait cognitive reflection predicts selective moralization in a sample of American adults. *Judgment and Decision Making*, 9(3), 176-190.
- Saunders, L. F. (2015). What is moral reasoning. *Philosophical Psychology*, 28(1), 1-20.
- Wain, O., & Spinella, M. (2007). Executive functions in morality, religion, and paranormal beliefs. *Neuroscience*, 117, 135-146.
- Yan, A. (2008). Explorations in the role of emotion in moral judgment. *Proceedings of World Academy of Science, Engineering and Technology*, 30, 404-408.

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivitenin Nörobilişsel Testlerle Olan İlişkisi

Burçak Tutku ÇAĞLAYAN¹, Yunusemre GÜMÜŞ¹, Ünzile ULUSOY¹,
Nilsu AVŞAR¹, Dr. Öğr. Üyesi Fatma GÖRAL¹ & Uzman Wayne M. DİNN¹
¹Istanbul Atlas University

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB), nörogelişimsel bir bozukluk olarak görülmekte; belirtileri arasında dikkatsizlik, aşırı hareketlilik ve dürtüsellik bulunmaktadır. DEHB'nin bireyin günlük hayattaki işlevselliğine olumsuz etkisi göz önünde bulundurularak başta dikkat ve yürütücü kontrol olmak üzere çeşitli bilişsel süreçler ile ilişkisinin araştırılması oldukça önemlidir. Literatürde henüz DEHB belirtileri ile ilişkisi yeterince araştırılmayan bilişsel süreçlerin olduğu gözlenmiş olup mevcut çalışmada DEHB benzeri belirtilerin zihinsel kontrol ve sürekli dikkat başta olmak üzere bilişsel süreçlerle ve kişilik özellikleriyle ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada üniversite öğrenci popülasyonunun DEHB belirtileri ile zihinsel kontrol ve sürekli dikkat becerileri arasında istatistiksel anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı araştırma sorusu araştırılmıştır. Ayrıca katılımcıların DEHB belirti düzeylerinin ve kişilik özelliklerinin, araştırmanın değişkenleri üzerindeki belirleyici rolü incelenmiştir. DEHB belirtileriyle seyreden bilişsel süreçlerin ve kişilik özelliklerinin ilişkisinin korelasyonel araştırma yöntemiyle incelendiği çalışmada üç temel hipotez ortaya konulmuştur. Katılımcıların hem DEHB belirtileri ile Zihinsel Kontrol Testi puanları (Hipotez 1) arasında hem de İşitsel Sürekli Performans Testi performansları arasında negatif yönlü güçlü ilişki olacağı (Hipotez 2) varsayılmıştır. Ayrıca Frontal Lob Kişilik Ölçeği alt boyutlarından aldığı puanları arasında pozitif yönlü güçlü ilişkinin olacağı (Hipotez 3) öngörülmüştür. Araştırmanın örneklemini, 18-30 yaş aralığında (*Ort.* = 21.35) lisans eğitimine devam eden (*Ort.* = 15.41) %59'u kadın %41'i erkek olan 210 gönüllü üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Görme/işitme problemi olan, herhangi bir nörolojik veya psikiyatrik hastalık geçmişi olan, şu anda herhangi bir ilaç kullanan, bilinç kaybı ile görülen ciddi bir kafa sarsıntısı öyküsü olan, bilişsel test performansını etkileyebilecek hastalığı olan ve anadili Türkçe olmayanlar araştırmanın dahil edilme kriterlerine uymadıkları için çalışmanın dışında tutulmuştur. Çalışmanın kriterlerine uyan ve Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formunu dolduran gönüllü katılımcılara öncelikle yaş, cinsiyet, el tercihleri, eğitim düzeyi, anadili, görme ve işitme düzeyleri, psikiyatrik/nörolojik tanı alıp almadıkları, psikiyatrik/nörolojik ilaç ve sigara kullanıp kullanmadıkları, travmatik beyin hasarının olup olmadığına ilişkin genel sağlık durumlarına yönelik soruların bulunduğu Demografik ve Genel Sağlık Bilgi Formu verilmiştir. Sonrasında Dünya Sağlık Örgütü tarafından ruhsal bozuklukların taranması amacıyla geliştirilen ölçeklerden Erişkin DEHB Öz Bildirim Tarama Ölçeği'nin (DÖBÖ) altı soruluk kısa versiyonu uygulanmıştır. Katılımcıların bilişsel süreçlerinden çalışma belleği ve dikkati sürdürme becerisini ölçmek için Wechsler'in (1987) geliştirdiği Wechsler Bellek Ölçeği'nin alt testlerinden biri olan Zihinsel Kontrol Testi (ZKT) verilmiştir. Ardından Seidman ve arkadaşları tarafından (1998) çalışma belleği ve sürekli dikkati değerlendirmek amacıyla geliştirilen İşitsel Sürekli Performans Testi (kA ve k3A) uygulanmıştır. Son olarak katılımcılardan Frontal Lob Kişilik Ölçeği'ni (FLKÖ) tamamlamaları istenmiş olup bu nöropsikoloji temelli ölçek ile katılımcıların yönetici işlev bozukluğu (YİB), apati (A) ve disinhibisyonu (Dİ) olmak üzere üç alt boyutta kişilik özellikleri değerlendirilmiştir. Yaklaşık uygulama süresi yirmi beş dakika sürmüştür. Bu çalışmada, uygulamalar dikkat çeldirici uyarılar bakımından izole ortamda, bire bir ve yüz yüze olacak şekilde yapılmıştır. SPSS 29.0 programı ile verilerin istatistiksel analizleri yapılmış olup veri analizinde tanımlayıcı istatistik, Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Testi, Bağımsız Örneklem t-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi kullanılmıştır. ANOVA sonucunda istatistiksel anlamlılık elde edilen değişkenlerin ANOVA analizi sonrası çoklu karşılaştırmaları (Post-hoc) için Bonferroni testi kullanılmıştır. Yapılan Pearson korelasyon analizinden elde edilen bulgular incelendiğinde, DÖBÖ'den alınan puanla ZKT'den alınan toplam puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($r = .033$, $p = .630$).

Sürekli Dikkat Testi olan k3A 18/19 ve kA testlerinin alt puanlarından elde edilen veriler ile DÖBÖ'den alınan puanlar arasında da anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($p > .05$). Katılımcıların ZKT alt testlerinden almış oldukları puanlarına bakıldığında k3A-18 alt testi yanlış cevap verme puanları ($r = .018, p = .798$) hariç diğer tüm ZKT alt puanlarının DÖBÖ ile arasındaki ilişkinin negatif yönde ve istatistiksel açıdan anlamsız olduğu saptanmıştır ($p > .05$). Bu çalışmada katılımcıların DEHB belirtileri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki yapılan korelasyon analizi ile incelendiğinde DÖBÖ'den alınan puanlarla FLKÖ'nün tüm alt boyutlarından alınan puanlar arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişki saptanmıştır ($r_{YİB} = .634, p = .000$; $r_A = .424, p = .000$; ve $r_{Dİ} = .488, p = .000$). Diğer taraftan yapılan Bağımsız Örneklem t Testi ile katılımcıların DEHB belirtilerinin diğer ölçümlerin aksine cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği ve kadınların ($Ort = 9.41$) erkeklerden ($Ort = 8.52$) daha yüksek DEHB belirtisine sahip olduğu tespit edilmiştir ($t(208) = 2.077, p = .039$). Katılımcıların DÖBÖ'den aldığı puanların 0 ile 19 puan aralığında normal dağılım göstererek değiştiği ve $9.05 (\pm 3.07)$ ortalamaya sahip olduğu bulunmuştur. Literatüre göre DÖBÖ'den 14 ve üzeri puan alanların DEHB tanı kriterlerini karşıladığı düşünülmektedir. Üniversite öğrenci örnekleminde yapılan bu çalışmada katılımcıların %6,7'sinin DÖBÖ'nün kesme puanı olan 14 ve üzeri olduğu ve DEHB tanı alma ihtimali yüksek olduğu bulunmuştur. Yüksek ve düşük DEHB belirtileri olan katılımcıları ayırt etmede bu DÖBÖ ortalamasının bir standart sapma üzeri ve altı kesme kriteri olarak alındığı bu çalışmada, klinik olmayan genç yetişkin örnekleminde DÖBÖ kesme puanının düşük DEHB belirtileri için 6 ve yüksek DEHB belirtileri için ise 12 olduğu tespit edilmiştir. Analizler örneklemin %21.9'unun yüksek DEHB belirtilerine, %18.6'sının ise düşük DEHB belirtilerine sahip bireylerden oluştuğunu göstermiştir. Yapılan ANOVA analizi sonuçlarına göre DEHB belirtileri düşük, orta ve yüksek düzeyde olan bireylerin ZKT, kA ve k3A testlerinden alınan puanları arasında anlamlı farklılık gözlenmezken ($p > .05$); Frontal Lob Kişilik Ölçeği'nin toplam puanı ($F(2) = 43.450, p = .000$) ve tüm alt boyutlarında ($F_{YİB}(2) = 47.069, p = .000$; $F_{Dİ}(2) = 21.398, p = .000$; $F_A(2) = 14.570, p = .000$) ise gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. ANOVA analizi sonrası Post-hoc Bonferroni testi sonucunda FLKÖ toplam ve alt boyut puanlarında elde edilen anlamlı farklılığın, düşük düzeyde DEHB belirtileri olanlar ile orta düzeyde DEHB belirtileri olanlar ($p = .000$) ve yüksek DEHB belirtileri olanlar arasında ($p = .000$) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık oluşturması sonucunda olduğu saptanmıştır. Bu durum, yüksek DEHB belirti düzeyine sahip katılımcıların, orta ve düşük DEHB belirti düzeyi olanlara göre daha fazla yürütücü işlev bozukluğu, apati ve disinhibisyon olmak üzere frontal lob bozuklukları gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular ışığında DEHB belirtilerinin frontal lobun sürekli ve karmaşık dikkat süreçleriyle ilişkili olduğu varsayımında bulunduğu birinci ve ikinci hipotezi desteklenmezken; çalışmanın FLKÖ ile olan pozitif ilişkisini öngören üçüncü hipotezini ise desteklediği bulunmuştur. Bulgular, katılımcıların DEHB belirtileri arttıkça yürütücü işlev bozuklukları, apati düzeyleri ve disinhibisyonları yani frontal lob bozukluğuyla ilgili semptomlarını da arttığını göstermiştir. DÖBÖ'den alınan puanlar ile yapılan karşılaştırmalı analizler neticesinde elde edilen sonuçların frontal lob alt sistemlerin bilinen işlevleriyle uyumlu olduğu gözlenmiştir. Bu çalışmada DEHB belirtileri gösteren bireyleri belirlemek için kullanılan DÖBÖ'nün altı maddelik ölçüm avantajı ile kısa versiyonunun ve FLKÖ'nün frontal lob sendromu olduğu şüphelenilen hastaların incelenmesi sırasında klinisyenlere yararlı olacağı umut edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dikkat eksikliği ve hiperaktivite, nörobilişsel testler, frontal lob, zihinsel kontrol, sürekli dikkat.

The Relationship Between Attention Deficit Hyperactivity and Neurocognitive Tests

Burçak Tutku ÇAĞLAYAN¹, Yunusemre GÜMÜŞ¹, Ünzile ULUSOY¹,
Nilsu AVŞAR¹, Dr. Ass. Prof. Fatma GÖRAL¹ & Specialist Wayne M. DİNN¹
¹Istanbul Atlas University

Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) is seen as a neurodevelopmental disorder and its symptoms include inattention, hyperactivity and impulsiveness. Considering the negative impact of ADHD on the individual's functioning in daily life, it is very important to investigate its relationship with various cognitive processes, especially attention and executive control. It has been observed that there are cognitive processes whose relationship with ADHD symptoms has not yet been sufficiently investigated in the literature, and in the current study, it was aimed to examine the relationship of ADHD-like symptoms with cognitive processes, especially mental control and sustained attention, and personality traits. For this aim, the research question of whether there is a statistically significant relationship between ADHD symptoms and mental control and sustained attention skills of the university student population was tested. In addition, the determinant role of the participants' ADHD symptom levels and personality traits on the variables of the study were examined. Three main hypotheses were put forward in the study in which the relationship between ADHD symptoms and cognitive processes and personality traits were examined by correlational research method. It was hypothesized that there would be a strong negative relationship between ADHD symptoms and Mental Control Test scores (Hypothesis 1) and Auditory Continuous Performance Test performance (Hypothesis 2). In addition, it was predicted that there would be a strong positive relationship between the scores obtained from the sub-dimensions of the Frontal Lobe Personality Scale (Hypothesis 3). The sample of the study of 210 volunteer university students, 59% female and 41% male, between the ages of 18-30 ($M = 21.35$) and continuing their undergraduate education ($M = 15.41$). Those who had vision/hearing problems, had a history of any neurological or psychiatric disease, were currently taking any medication, had a history of a serious concussion with loss of consciousness, had a disease that could affect cognitive test performance, and whose native language was not Turkish were excluded from the study because they did not meet the inclusion criteria. The volunteer participants who met the criteria of the study and completed the Informed Voluntary Consent Form were first given the Demographic and General Health Information Form, which included questions about their age, gender, hand preferences, education level, native language, visual and hearing levels, whether they had a psychiatric/neurological diagnosis, whether they used psychiatric/neurological drugs and smoking, and whether they had traumatic brain injury. Afterwards, the six-question short version of the Adult ADHD Self-Report Scale (ASRS), one of the scales developed by the World Health Organization for the screening of mental disorders, was administered. The Mental Control Test (MCT), one of the subtests of the Wechsler Memory Scale developed by Wechsler (1987), was given to measure the participants' ability to maintain working memory and attention from cognitive processes. Then, the Auditory Continuous Performance Test (QA and Q3A) developed by Seidman et al. (1998) to assess working memory and sustained attention was administered. Finally, the participants were asked to complete the Frontal Lobe Personality Scale (FLPS), a neuropsychology-based scale that assesses personality traits in three sub-dimensions: executive dysfunction (EF), apathy (A) and disinhibition (Di). The approximate administration time was twenty-five minutes. In this study, the test sessions were conducted in an isolated environment in terms of distracting stimuli, one-on-one and face-to-face. Statistical analysis of the data was performed with SPSS 29.0 program and descriptive statistics, Pearson Product Moment Correlation Test, Independent Samples t-Test and one-way Analysis of Variance (ANOVA) Test were used in data analysis.

Bonferroni test was used for multiple comparisons (Post-hoc) of the variables for which statistical significance was obtained as a result of ANOVA. When the findings obtained from the Pearson correlation analysis were examined, no statistically significant relationship was found between the scores obtained from the ASRS and the total scores obtained from the MCT ($r = .033, p = .630$). There was also no significant relationship between the data obtained from the sub-scores of the Q3A and QA tests and the scores obtained from the ASRS ($p > .05$). When the participants' scores obtained from the subtests of the MCT were analyzed, it was found that the relationship between all MCT subtests and ASRS was negative and statistically insignificant ($p > .05$), except for the Q3A-18 subtest false response scores ($r = .018, p = .798$). When the relationship between ADHD symptoms and personality traits of the participants in this study was analyzed by correlation analysis, a statistically significant positive correlation was found between the scores obtained from the ASRS and the scores obtained from all sub-dimensions of the FLPS ($r_{EF} = .634, p = .000$; $r_A = .424, p = .000$; and $r_{Di} = .488, p = .000$). On the other hand, Independent Sample t Test showed that the ADHD symptoms of the participants differed significantly according to gender contrary to the other measures and that women ($M = 9.41$) had higher ADHD symptoms than men ($M = 8.52$ and $t(208) = 2.077, p = .039$). It was found that the participants' scores on the ASRS varied between 0 and 19 points with a normal distribution and had a mean of $9.05 (\pm 3.07)$. According to the literature, it is thought that those who score 14 and above on the ASRS meet the diagnostic criteria for ADHD. In this study conducted in a sample of university students, it was found that 6.7% of the participants had a cut-off score of 14 and above on the ASRS and had a high probability of being diagnosed with ADHD. In this study, in which the cut-off criterion of 1 standard deviation above and below the mean of this ASRS was taken as a cut-off criterion to distinguish between participants with high and low ADHD symptoms, it was determined that the cut-off score of the ASRS in the non-clinical young adult sample was 6 for low ADHD symptoms and 12 for high ADHD symptoms. Analyses showed that 21.9% of the sample consisted of individuals with high ADHD symptoms and 18.6% with low ADHD symptoms. According to ANOVA analysis results, while no significant difference was observed between the scores of individuals with low, moderate and high ADHD symptoms from the MCT, QA and Q3A tests ($p > .05$), there was a statistically significant difference between the groups in the total score ($F(2) = 43.450, p = .000$) and all sub-dimensions ($FEF(2) = 47.069, p = .000$; $FDi(2) = 21.398, p = .000$; $FA(2) = 14.570, p = .000$) of the Frontal Lobe Personality Scale. As a result of the Post-hoc Bonferroni test after the ANOVA analysis, it was determined that the significant difference obtained in the total and sub-dimension scores of the FLPS resulted in a statistically significant difference between those with low level ADHD symptoms and those with moderate ADHD symptoms ($p = .000$) and those with high ADHD symptoms ($p = .000$). This situation reveals that participants with high ADHD symptom level showed more frontal lobe disorders including executive dysfunction, apathy and disinhibition than those with moderate and low ADHD symptom level. In the light of the findings, the first and second hypotheses of the study, which hypothesized that ADHD symptoms were related to the sustained and complex attention processes of the frontal lobe, were not supported, while the third hypothesis of the study, which predicted a positive relationship with the FLPS, was found to be supported. The findings showed that as the participants' ADHD symptoms increased, their executive dysfunctions, apathy levels and disinhibition, i.e. symptoms related to frontal lobe disorder, also increased. The results obtained because of the comparative analyses made with the scores obtained from the ASRS were consistent with the functions of the known frontal lobe subsystems. In this study, it is hoped that the short version of the ASRS, which is used to identify individuals with ADHD symptoms, with a measurement advantage of six items, and the FLPS will be useful for clinicians during the examination of patients suspected of having frontal lobe syndrome.

Keywords: Attention deficit and hyperactivity, neurocognitive tests, frontal lobe, mental control, sustained attention.

Kaynaklar / References

- Seidman, L. J., Breiter, H.C., Goodman, J. M., Goldstein, J. M., Woodruff, P. W., O'Craven, K., Savoy, R., Tsuang, M. T., & Rosen, B. R. (1998). A functional magnetic resonance imaging study of auditory vigilance with high and low information processing demands. *Neuropsychology*, 12, 505-518.
- Wechsler, D. (1987). *Wechsler Memory Scale-Revised (WMS-R)*. San Antonio, TX: Psychological Corporation.

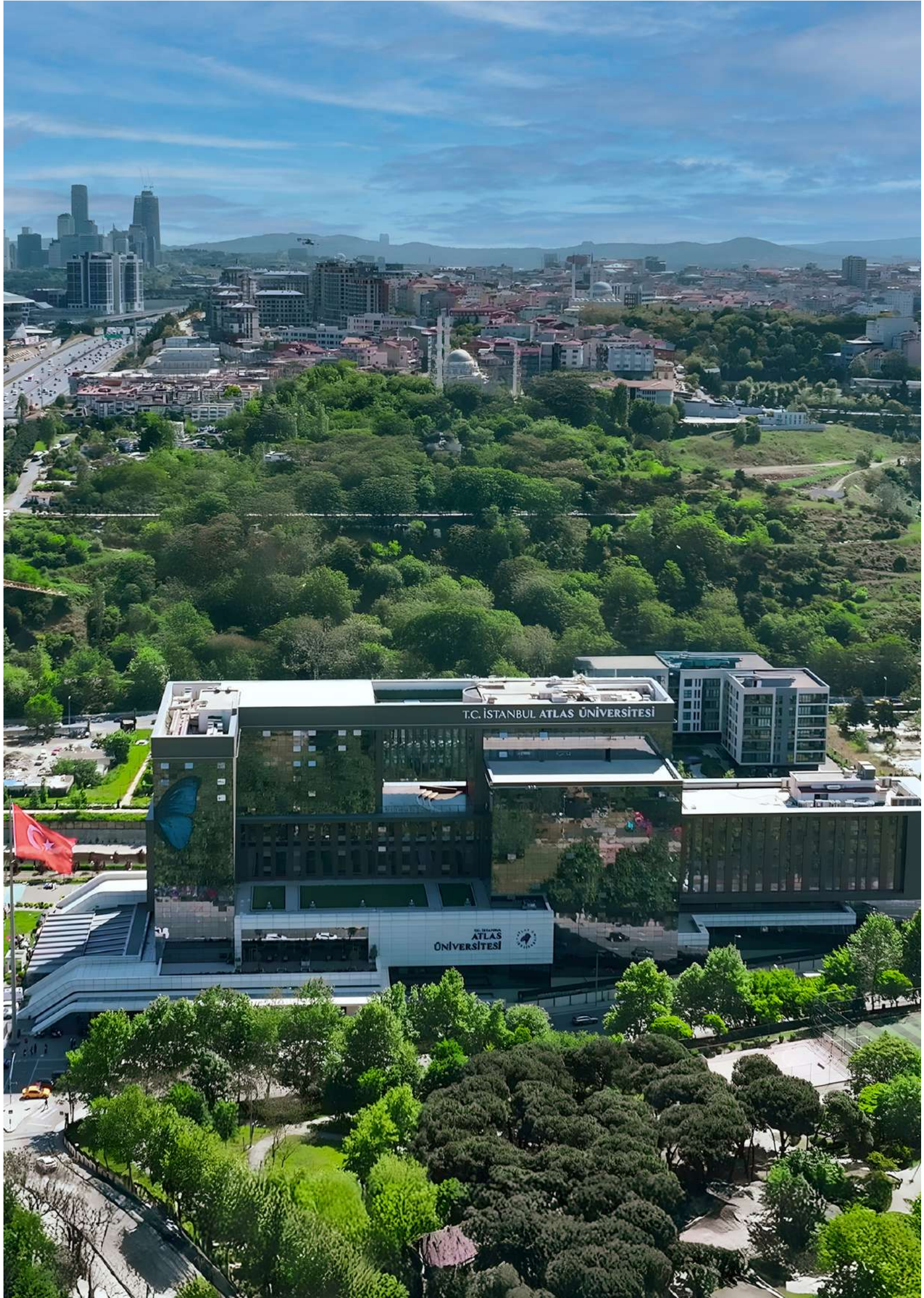
KAPANIŞ KONFERANSININ ÖZETİ

“Öğrenmenin İki Hali”

Prof. Dr. Reşit CANBEYLİ

Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji Bölümü Emekli Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Reşit Canbeyli, “Öğrenmenin İki Hali” başlıklı sunumunda modern eğitim sistemi içerisinde öğrenciliğin tanımını eleştirel bir perspektifle ele almıştır. Öğrenme, ömür boyu devam eden bireysel bir keşif süreci olmaktan ziyade mekânsal ve zamansal sınırları belirlenen bir sistem olarak görülmektedir. Bu bakış açısı öğrenmenin üniversite binasında, müfredat kapsamında ve ders saatlerinde gerçekleşen bir sorumluluk olarak katı bir çerçeve içerisinde sınırlandırılmasına sebebiyet vermektedir. Belirli bir mekâna ve zaman dilimine sıkışmış olan eğitim sistemi konfor gibi görülürken bir döngü haline gelmektedir. Öğrencilerin entelektüel gelişimlerini zayıflatan bu döngüden çıkmak hem öğrenciler hem de akademisyenler için oldukça zordur. Eğitim sisteminin bu özellikleri, yaşam boyu devam eden ve dinamik bir eylem olarak nitelendirilen öğrenmenin özgünlüğünü yitirmesine de yol açmaktadır. Eğitim sistemini ebeveyn ve akademisyen kimliği ile değerlendiren Prof. Dr. Reşit Canbeyli, dünya görüşü edinmenin ve gerçek bir eğitimin ancak mekan ve zaman sınırlarının ötesine geçildiğinde ve sistemin sunduğu konfor alanını geride bırakarak merak tutkusu ile keşfe çıkmakla mümkün olabileceğini vurgulayarak konuşmasını tamamlamıştır.

T.C. İSTANBUL ATLAS ÜNİVERSİTESİ

ATLAS ÜNİVERSİTESİ

atlas.edu.tr

ATLAS VADI KAMPÜS ANADOLU CAD. NO: 40

34408 KAĞITHANE İSTANBUL

info@atlas.edu.tr

444 34 39 / 0212 761 87 61 (FAX)

